

Osnovna šola Rodica
Domžale, Kettejeva ulica 13

OBLAČILNA KULTURA ŠOLSKIH OTROK V JARŠAH PRI DOMŽALAH NEKOČ IN DANES

*Raziskovalna naloga s področja etnologije
Srečanje mladih raziskovalcev*

Avtorji: Anja Križnar, Luka Repar in Lina Tartara, 7. razred
Mentorica: Vilma Vrtačnik Merčun, prof. geogr. in soc.

Domžale, marec 2008

KAZALO

	<i>Stran</i>
1 Predgovor – poročilo mentorja	3
2 Povzetek	4
3 Zahvala	5
4 Uvod: cilji raziskave, metode dela, hipoteze	5
5 Nekaj teoretičnih osnov o oblačilni kulturi.....	6
6 Nekaj teoretičnih osnov o otroški oblačilni kulturi	7
7 Kmečka, ljudska in narodna noša	14
8 Oblačilna kultura šolskih otrok v prvi polovici 20. stoletja	14
8.1 Analiza dokumentarne fotografije iz leta 1926.....	16
8.2 Analiza rezultatov anketiranja	19
9 Oblačilna kultura šolskih otrok danes (2008)	19
9.1 Analiza dokumentarnih fotografij iz leta 2006 in 2007	21
9.2 Analiza rezultatov anketiranja	23
10 Razprava	35
11 Zaključek	37
12 Literatura in viri	37

1 POVZETEK

Cilj našega raziskovanja je bila primerjava oblačilne kulture šolskih otrok v prvi polovici 20. stoletja in danes. Analizirali smo nekaj dokumentarnih fotografij in anketirali 9 starejših domačinov ter 55 učencev 7. razreda OŠ Rodica. Ugotovili smo, da so bile razlike v oblačenju med spoloma nekoč veliko večje kot danes. Deklice so nosile dolge kariraste obleke, ki so segale čez kolena, danes pa večina deklet, podobno kot dečki, nosi hlače in različne majice. Danes so oblačila zelo praktična za nošenje, včasih pa ni bilo tako. Posebno dolge deklinške obleke so bile nepraktične. Materiali, iz katerih so bila narejena šolska oblačila, so bili včasih bolj grobi, danes pa je večina oblačil iz mehkega bombaža. Razlikujejo se tudi pričeske šolskih otrok. Včasih so deklice večinoma nosile dolge lase, spete v kite. Tudi danes med dekleti prevladujejo dolgi lasje, ki pa so razpuščeni, redkeje speti. Dečki imajo danes daljše lase, čeprav še vedno kratke. Včasih so šolski otroci v toplejši polovici leta hodili večinoma bosi, občasno pa so nosili nerodne čevlje. Danes smo vsi obuti, čevlji pa so udobni in mehki. Včasih otroci niso nosili očal, danes pa jih nosi približno 20 %. Otroci so včasih imeli malo šolskih oblek, največ do tri, danes pa jih imamo zelo veliko. Včasih so obleko nosili toliko časa, da je niso prerasli. Danes jo nosimo večinoma od enega do treh let, kar pa lahko pomeni, da jo v tem času že prerastemo. Otroci so včasih obleko nosili drug za drugim, dokler je bila uporabna. Danes pa približno polovico ponošenih oblek podarimo, eno četrtno zavržemo, ostalo pa hranimo ali izjemoma obleko ponosi brat ali sestra.

ABSTRACT

THE CULTURE OF CLOTHING AMONG PUPILS IN JARŠE IN THE PAST AND NOWADAYS

Our research compares the clothing of today with the clothing of the first part of the 20th century. Some photo analyses have been carried out. In addition, 9 elderly local people and 55 seventh class pupils from primary school Rodica have been given the questionnaire. It has been found out that the differences between female and male clothing were much higher in the past than they are now. While the girls used to wear longer tartan skirts, they now wear trousers, like boys, and T-shirts. Nowadays, the clothes are very practical, but this was not true for the early 20th century. Long dresses were especially unpractical. The school clothes from the early 20th century were mostly made of sturdy material, while today the majority of clothes are made of soft cotton. Furthermore, pupils' hairstyles have changed a lot. Girls used to have long hair, tied in braids. Today, girls mostly have long hair as well, but they usually wear it loose, not tied up. Boys have longer hair than in the past, although it is still short. Pupils used to be barefoot during the warm season. Sometimes, they wore clumsy shoes. Today, we all wear shoes which are comfortable and soft. Children did not use to wear glasses, whereas nowadays about 20% wear them. At the beginning of the 20th century pupils did not have many clothes for school, three at most, but nowadays they have plenty of them. In the past children went on wearing their clothes until they had outgrown them. Today, clothes are mostly worn one to three years. This means clothes can already be outgrown. They used to hand down the clothes to the next generations, while nowadays we donate about a half of our worn-

out clothes, a quarter is thrown away and only few clothes are kept or worn by younger siblings.

2 ZAHVALA

Zahvaljujemo se svojim babicam in dedkom, drugim starejšim domačinom in učencem 7. razreda OŠ Rodica, ki so odgovarjali na naša anketna vprašanja. Za izdatno pomoč se zahvaljujemo še posebej gospem Majdi Križnar, Albini Podlesek in Elizabeti Škofic. Hvala tudi naši mentorici, ki nas je ves čas vzpodbujala in nas vodila po posameznih postopkih raziskovanja, učiteljici Tjaši Grobin, ki je prevedla naš povzetek v angleščino in knjižničarki Sabini Burkeljca, ki je nalogo lektorirala.

3 UVOD

CILJI RAZISKAVE

Cilj našega raziskovanja se je spreminjal. Sprva smo se usmerili na raziskovanje narodne noše, potem pa nas je vedno bolj začela zanimati oblačilna kultura mladih. Za končni cilj smo želeli ugotoviti:

1. kako so bili oblečeni šolski otroci v prvi polovici 20. stoletja (do 1946),
2. kako so šolski otroci oblečeni danes (2007, 2008),
3. ugotoviti razlike med oblačenjem šolskih otrok v prvi polovici 20. stoletja in danes.

METODE DELA

Potek našega raziskovalnega dela je bil naslednji:

- a) izdelava delovnega načrta (ta se je še velikokrat spremenil),
- b) prebiranje literature (tako leksikonov, enciklopedij kot tudi strokovne literature o oblačilni kulturi),
- c) seznanitev z gorenjsko in mestno narodno nošo (obisk gospe Albine Podlesek),
- d) zbiranje starih šolskih skupinskih slik (najstarejša je iz leta 1926),
- e) izvedba intervjujev in anketiranje starejših prebivalcev v Jaršah in Domžalah, ki so hodili v jarško šolo pred letom 1945,
- f) anketiranje učencev, ki v šolskem letu 2007/2008 obiskujejo 7. razred OŠ Rodica (30 deklic in 25 dečkov),
- g) analiza anket, izdelava zbirnikov in analiziranje teh,
- h) analiza dveh dokumentarnih fotografij (iz leta 1926 in 2007),
- i) pisanje ugotovitev in ostalih delov raziskovalne naloge in
- j) izdelava predstavitve (Power Point in poster).

HIPOTEZE – PREDVIDEVANJA

Pred raziskovanjem smo predvidevali naslednje:

- Pred letom 1945 so deklice v šoli nosile dolge cele obleke, dečki pa so nosili hlače čez kolena, bele srajce in naramnice.
- Danes so tako dekleta kot fantje večinoma oblečeni v kavbojke, nekaj deklet nosi tudi krila, zgoraj pa so vsi oblečeni v majice.

Glede na naša predvidevanja postavljamo hipotezo, da so v vmesnem obdobju dekleta opustila nošenje dolgih oblek in večinoma tudi kril. Obleka fantov pa se je spremenila tako, da ne nosijo več hlač z naramnicami in karirastih srajc, pač pa večinoma kavbojke in majice.

4 NEKAJ TEORETIČNIH OSNOV O OBLAČILNI KULTURI

Oblačila nosimo že več tisoč let. Najpomembnejši razlog, ki je pripeljal do njihovega izuma, je bila potreba najstarejših prednikov, da se zavarujejo pred mrzlim, vročim, vlažnim ali suhim podnebjem. Obleka je tudi oblika sporazumevanja. Posebna oblačila, na primer predpisane uniforme policajev, vojakov in bolniških sester označujejo položaj v družbi. V marsikateri družbi imajo nagoto za neolikano, obleka zakriva telo, kadar bi bila nagota nesprejemljiva (Rowland Warne, 1995).

Posledica znanstvenih in tehničnih odkritij v 18. stoletju je bila mehanizacija tkalske in tiskarske industrije v 19. stoletju. Nove strojne statve in valjni tiskarski stroji so skoraj v celoti zamenjali stare lesene modele in posledica je bila večja proizvodnja bombaža najrazličnejših lepih barv in vzorcev zgolj za delček prejšnje cene. Potiskano bombažno blago je bilo odtlej končno dosegljivo tudi za navadno prodajalko. Na modo v 19. stoletju je odločilno vplivalo dvoje – rojstvo modne hiše in izum šivalnega stroja. Čeprav je prvi stroj za šivanje blaga zasnoval Anglež Thomas Saint že leta 1790, je uporaben šivalni stroj prvi izdelal Američan Isaac Merrid Singer leta 1851. Ta stroj je bil kriv za čisto nov pojem v oblačenju – množično proizvodnjo (Rowland Warne, 1995).

Oblačila lahko sporočajo okolici tudi, v katero starostno skupino sodi nosilec. Ker starostne meje niso bile ostre, ampak so se raztezale na nekaj let, se je zdela ta govorica obleke toliko pomembnejša. Prehajanje starostnih mej je bilo na eni strani določeno s telesnimi razvojnimi spremembami, na drugi pa tudi z ustaljenimi vrednotenji in zakonskim stanom (Janja Žagar, 1994).

Moda povezuje ljudi ali skupine ljudi, predvsem predstavnike višjih slojev. Ljudi pa tudi ločuje – višje plasti od nižjih. Tako povezovalna kot ločevalna naloga mode sta bolj v interesu višjih socialnih plasti, zato modnim spremembam hitreje sledijo. To jim omogoča tudi njihovo premoženje. Revnejše plasti skušajo z upoštevanjem mode posnemati višje socialne plasti, da bi se jim približale vsaj na zunaj. S tem lahko dosežejo večji ugled v družbi, morda celo napredovanje (Janja Žagar, 1994, 27).

Oblačilni videz ni isto kot moda. Je sicer bolj ali manj pod vplivom mode, vendar ga od nje ločijo notranje zakonitosti. Oblačilni videz nekega obdobja ni enoten, kajti obdobje »napolnjuje« notranje razslojena družba; sestavljajo jo ljudje različnih starosti, poklicev, različnih premoženjskih ravni. Razločevalnih dejavnikov v družbi je veliko. Koliko je oblačilni videz posameznika podrejen trenutni modi, je odvisno od njegovega premoženjskega stanja (bogatejši sloji modi na splošno lažje sledijo kot revnejši), spola (ženske se modnim muham dosledneje uklanjajo kot moški), starosti v povezavi s stanom (najbolj modno se oblačijo neporočena mlajša dekleta, sledijo jim mlajše poročene ženske in neporočeni fantje), geografske pripadnosti (prebivalci

mest prednjačijo pred mestno okolico in ta spet pred podeželjem in odročnimi kraji). Na oblačilni videz posameznika poleg vseh drugih dejavnikov vpliva tudi njegov osebni okus (Janja Žagar, 1994, 34). Oblačila lahko delimo glede na kroj, poklic, premoženje, lokalni izvor, funkcijo, spol, starost, stan (Janja Žagar, 1994, 78).

5 NEKAJ TEORETIČNIH OSNOV O OTROŠKI OBLAČILNI KULTURI

Sprva so otroci nosili podobna oblačila kot starši. Šele v poznem 18. stoletju so dobila otroška oblačila svoj slog in otroci v njih niso bili več videti kot pomanjšani odrasli. Na začetku 19. stoletja je bil nov otroški slog še zmerom hudo resen; razvoj se je zares preobrnil šele po drugi svetovni vojni, ko so dobila otroška oblačila sproščen in brezskrben današnji videz (Rowland Warne, 1995).

Povijanje dojenčkov v toge štruce je bilo v Ljubljani pred 2. svetovno vojno splošna navada. Po dveh ali treh letih so se otroška oblačilca oblikovno delila glede na spol. Fantje so tedaj dobili prve kratke hlače, deklice pa krila z naramnicami ali obleke v celem, lahko v kombinaciji s predpasniki. Do 2. svetovne vojne je izhajala večina ljubljanskih delavcev s kmetov. Kajžarske, gostaške družine in tudi družine malih kmetov niso imele dosti izbire za svoje številne otroke. Starši so navadno bolj skrbeli za sinove: če niso ostali na domači kmetiji, so jih dali izučiti kake obrti. Le v skrajnem primeru so se zaposlili kot posli. Manj izbire so imele hčere. Ker je bila njihova »prihodnost v poroki«, jih ni bilo potrebno pripraviti za kak drug poklic (Janja Žagar, 1994, 21).

Obdobje med obema vojnama je poznalo kar dve gospodarski krizi – sredi 20. let in bolj izrazito v prvi polovici 30. let. Nekaj let pred 2. svetovno vojno se je gospodarska kriza že umirjala. Čutiti pa je bilo že bližajočo se novo vojno, kar je gospodarstvo ponovno raznihalo. Vlada je izdala številne uredbe v zvezi z draginjo in preskrbo, da bi ublažila razmere, vendar v resnici niso bistveno pomagale (Janja Žagar, 1994, 39).

Kako so se otroci počutili v pražnji obleki oziroma kako so se počutili mestni otroci, nam pove naslednji sestavek: »Srečni bosopetci in, po mojem, nesrečni mestni otroci v čevljih, ki jih ne smejo umazati, v nogavicah, ki jih ne smejo strgati in povaljati, v pražnjih oblekah, v katerih morajo hoditi kakor lutke.« (Janja Žagar, 1994, 76)

Čas med 1. in 2. svetovno vojno je že poznal otroško modo z oblačili, ki so jih nosili le otroci. Mejniki med otroško in odraslo dobo je bil navadno okoli 15. leta. Sprotna odrasla moda pa je le vplivala na otroško modo. Podaljšani životki dekliških oblek so se gotovo zgledovali po tajliranju ženskih oblek nizko v bokih. Kratko postrižene otroške glave z bubu frizuro so se prav tako zgledovale po odraslih. In tako naprej. Otroško perilo so spodnje hlače, majice oziroma modrci, srajce, nogavice, žabe. K perilu štejemo še pižame, spalne srajce in robce. Otroška oblačila so obleke v celem, hlače, krilca, mornarske obleke, jopice, puloverji in podobno. K otroškim vrhnjim oblačilom prištevamo predpasnike, jopiče, suknjiče in plašče. Delavski otroci so se pokrivali glave s kapami različnih oblik, rutami in klobučki. Otroška obuvala so bili nizki ali polvisoki čevlji, sandali, gozjarji ter snežke ali galoše. Otroška dopolnila kot naramnice, rokavice, šali, torbe, nahrbtniki so bili uporabne in manj okrasne narave.

Ločimo vsakdanja, praznja oblačila in oblačila, ki so bila namenjena posebnim priložnostim. Praznje oblečeni so hodili k nedeljskim mašam, v njih so bili na nedeljskih sprehodih in obiskih. Nosili so jih tudi ob večjih praznikih (Janja Žagar, 1994, 80).

Ko so bili otroci stari nekaj let, so imeli še vedno enotno obliko perila. Spodnje hlačke s kratkima hlačnicama in »modrc« sta bila precej podobna ženskemu perilu, le da so hlačke in modrc pri otrocih skoraj praviloma spenjali z gumbi v pasu. Na stranska ali sprednja gumba so v zimskem času zapeli elastiko z vdelanimi gumbnicami. Tako so lahko dolžino prilagajali velikosti otroka. Na koncu elastike je bila pritrjena žabica, ki je držala dolge nogavice. Namesto žabice so včasih našli gumbke kar na nogavice. Nekateri delavski otroci so pozimi oblačili tudi »žabe«. Triko v sivi, modrosivi ali drap barvi je bil zunaj gladek, znotraj pa kosmaten. Vendar pa takšnih trikojastih žab niso premogli vsi delavski otroci. Predvojne otroške nogavice so bile volnene ali bombažne. Pletene so bile v vzorcu »ena-ena« kot ženske delovne nogavice, le stopalo do gležnja ali pa prsti, podplat in peta so bili pleteni gladko (samo desne pentlje). Srajčke manjših otrok so bile pogosto krojene tako, da so bili rokavi vrezani skupaj s sprednjim in zadnjim delom. Srajčke so bile krojene tudi brez manšet in ovratnika, torej le z majhnim vratnim obrobkom (Janja Žagar, 1994, 88).

Vsakdanje obleke delavskih otrok so bile krojene enostavno. Za deklice so bile najbolj običajne obleke v celem. Nosile so jih tako za vsakdanje kot za praznične priložnosti. Razlike so bile le v materialu in krasilnih dodatkih. Krojno so sledile ženski modi, in sicer tako, da so imele v 20. letih ravne podaljšane životke, v naslednjem desetletju pa so bile tajlirane v pasu, z oprijetim životkom in širokim krilom. Dolgi rokavi na dekliških oblekah so se, odvisno od širine rokava, končevali z manšeto ali brez nje. Na sprednjem delu so se zapenjale do pasu ali do srede prsi. Navadne domače obleke deklic so bile pogosto brez ovratnikov in manšet, izdelane iz pralnih bombaževin. Nasprotno pa so bile prazne obleke okrašene z belimi ali svetlimi ovratniki. Ti so bili največkrat polkrožno končani in so se imenovali »bubi« ovratniki. Če so bile nedeljske obleke iz gladkih vrst žameta ali iz volnenih materialov, so bile obleke za šolo pogosto iz tankih rebrastih vrst žameta (Janja Žagar, 1994, 94).

6 KMEČKA, LJUDSKA IN NARODNA NOŠA

Na območju Jarš pri Domžalah so se ljudje pred drugo svetovno vojno večinoma ukvarjali s kmetijstvom, nekaj pa je bilo tudi že delavstva, saj je v okolici že obratovalo nekaj večjih tovarn (Induplati Jarše, Papirnica Količevo, Kemična industrija v Domžalah itd.). Marija Makarovič piše: Čim bolj se je kmet osvobajal družbene in gospodarske podrejenosti, tem samostojnejše in svobodnejše se je oblačil in se je proti sredini 19. stoletja začel zgledovati po mestni in trški noši in se jima približevati. Kmečko nošo tega polpreteklega obdobja so strokovnjaki do nedavnega najpogosteje imenovali LJUDSKA NOŠA. Še splošnejši naziv, uveljavljen ob koncu 19. stoletja, je NARODNA NOŠA. Obe poimenovanji sta za označevanje kmečke noše preohlapni, po drugi strani pa pomenita povsem določeno kategorijo noš. Obsežnejši pojem LJUDSKA NOŠA obsega noše različnih stanov, tako obrtnikov, delavcev in kmetov, ki se glede na družbeni in gospodarski položaj med seboj razločujejo tudi v oblačenju. Zato je potrebno noše posameznih stanov ali družbenih

skupnosti določneje poimenovati, kakor na primer: OBRTNIŠKA NOŠA, DELAVSKA NOŠA in KMEČKA NOŠA. Od konca 19. stoletja pogosteje uporabljamo »narodni« v pomenu »nacionalni«, torej je NARODNA NOŠA nacionalna noša, ki pa nikakor ni istovetna s kmečko nošo, kakršno so nosili kmetje na Slovenskem v 19. stoletju. Etnolog gleda v narodni noši določen pojav, ki je opredeljiv v času in prostoru pri obravnavanju določene družbene skupnosti, katera za izražanje svojih hotenj in za doseg določenih ciljev posvaja nekatere elemente starejše kmečke kulture, ki se najočitneje kažejo v noši (M. Makarovič, 1971, 16 –18).

V zadnjih desetletjih 19. stoletja je začela tudi mestna in trška gospoda navzven izpričevati svojo pripadnost slovenskemu narodu s tem, da se je oblačila za razne slovesne priložnosti v NARODNO NOŠO. Takšna noša nedvomno ni več noša, ki bi se kontinuirano razvijala v okviru ene ali iste družbene skupnosti, ampak je to noša, ki jo zavoljo navedenih potreb začenjajo oblačiti ljudje najrazličnejših slojev in ravni. Takšne noše torej ni nosil le kmet, ampak so jo oblačili ljudje najrazličnejših slojev in ravni, ki so tako kot kmetje uravnavali svoj način oblačenja po sodobnejših zahtevah in okusu in so si naredili narodno nošo kot nekakšno uniformo, kot preobleko za določene priložnosti. Zanimivo ob tem je, da je bila na začetku podlaga narodni noši noša premožnejšega alpskega kmeta, ki je podobna in deloma celo v potankostih enaka nošam naših sosedov (M. Makarovič, 1971, 20).

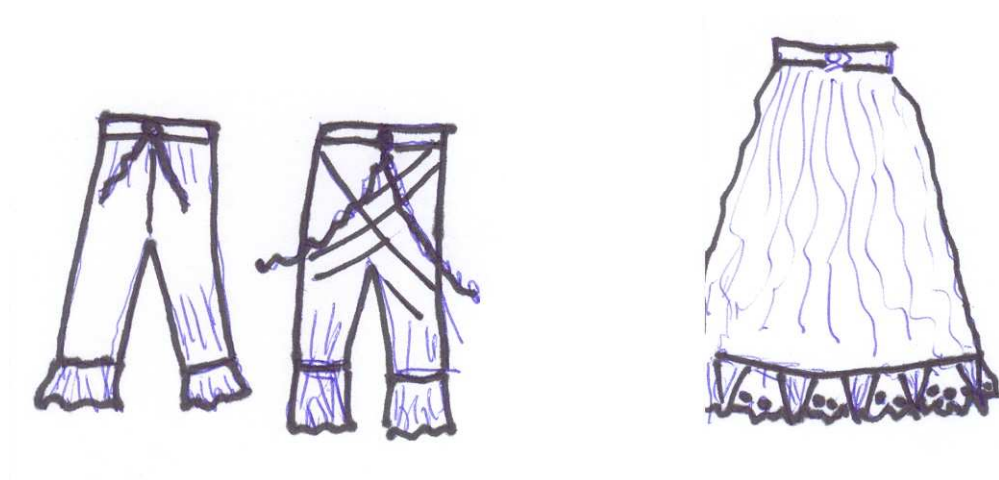
Z razpadom avstro–ogrske monarhije je bila ustanovljena Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Slovenski narod je bil uradno priznan. Narodno nošo pa so še nadalje gojili in oblačili ljudje različnih slojev in ravni. Funkcija tega označevanja pa je še vedno povezana s funkcijo poudarjanja prazničnosti, kar velja še danes. Predstavnikom oblasti, domačim in tujim, poklanjajo cvetje otroci, oblečeni v narodne noše. Ob tem pa dobiva danes, v času intenzivnega pospeševanja turizma, narodna noša vedno bolj tudi atraktivno funkcijo. Po vsem tem lahko povzamemo, da so LJUDSKA, KMEČKA in NARODNA NOŠA, ki jih je treba razločevati, opredeljivi pojmi za različne noše, ki so se izoblikovale v povezavi z zgodovinskim razvojem slovenskega ljudstva in imajo v tem razvoju ustrezno mesto in funkcijo (M. Makarovič, 1971, 20).

Potem, ko smo si razjasnili pojem narodne noše, bomo s pomočjo gospe Majde Križnar na kratko opisali **gorenjsko narodno nošo**.

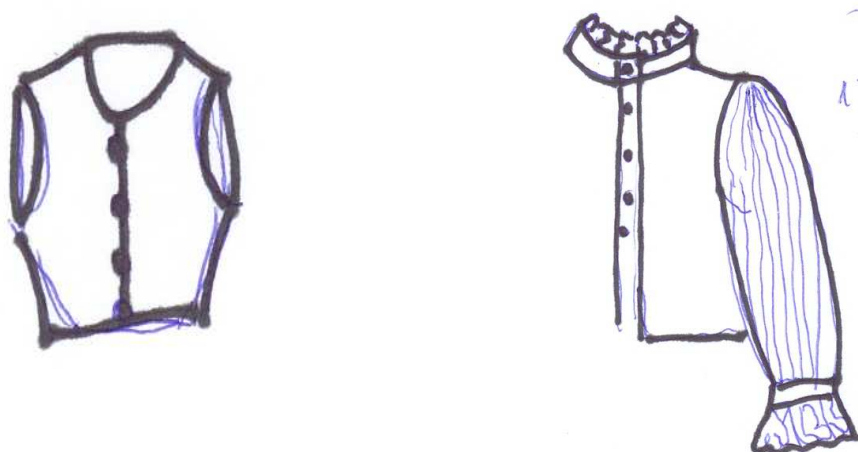
Sliki 1 in 2: Sestavni deli gorenjske narodne noše: ošpetel (bluza), krilo s hrbtom, črn predpasnik, pas s kovinskimi deli, mašna, svilena ruta, posebno pokrivalo ali avba, spodnje perilo pa sestavljajo spodnje hlače, spodnje krilo in zgornji del ali modrc (arhiv Majde Križnar)

Spodnje hlače so bombažne, zavezane s trakom v pasu in zadaj razklane. Vežejo se spredaj. Hlačnice se pod kolenom stisnejo in zaključijo s čipko. Spodnje krilo je bombažno, široko nabrano, poškrobljeno, spodaj zaključeno s čipko.

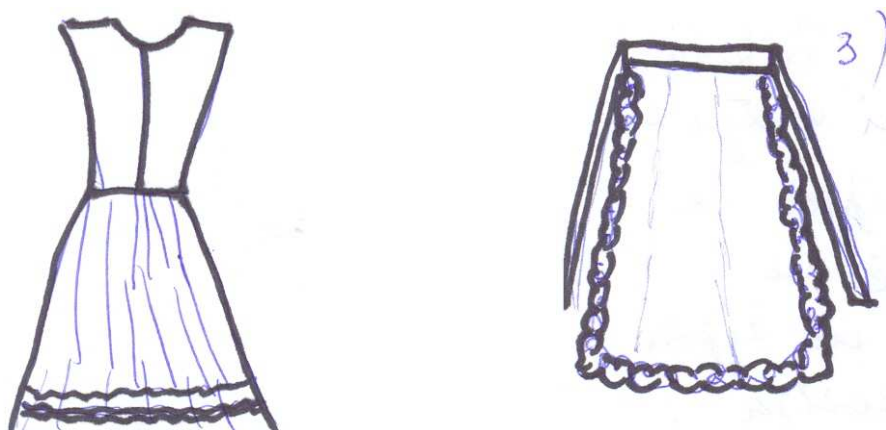
Skica 1: Spodnje hlače in spodnje krilo (risala Majda Križnar)

Zgornji del spodnjega perila sestavlja modrc, ki je bombažen, kratek, dolg do pasu. Vrhnja oblačila gorenjske narodne noše so: ošpetel, krilo s hrbtom, črn predpasnik, pas, mašna, svilena ruta in avba. Ošpetel je bombažna bluza z zelo nabranimi rokavi, zaključenimi s čipko okrog vratu. Ima pokončni ovratnik s čipko in se zapenja spredaj z gumbi. Ošpetel je kratek, včasih nad pasom. Rokavi so zlikani v drobne favde, ki padajo proti zadnjemu delu. Ošpetel je treba po pranju škorbiti (štirkati), da dobro stojijo.

Skica 2: Modrc in ošpetel (risala Majda Križnar)

Krilo s hrbtom je zelo nabrano in spredaj zapeto. Narejeno je iz posebne tkanine, najpogosteje je to debela svila, ki lepo pade. Spodaj nad robom ima krilo v eno, dve ali tri vrste okrasne ozke žametne trakove. Krilo seže nad gležnje, izpod njega pa gledajo v dolžini enega do dveh cm čipke spodnjega krila. Nad krilo oblečemo predpasnik.

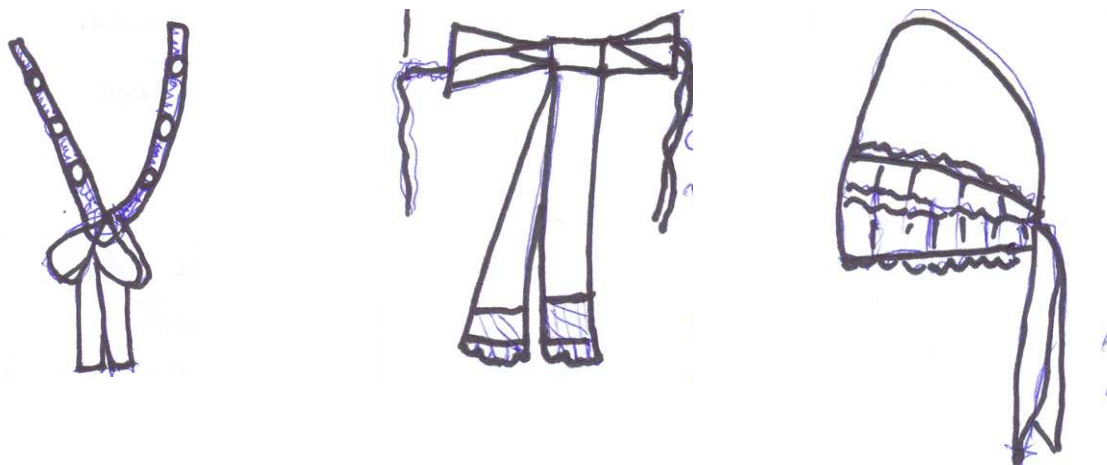

Skica 3: Krilo z dolgim hrbtom in črn predpasnik (risala Majda Križnar)

Predpasnik je satenast. Obvezno mora biti črne barve s čipko ob straneh in spodaj. Zavezan je s trakovi, ki so prekržani zadaj. Na trebuhu so imele stare gospe posebno tkanino, ki se je končevala na straneh z vijoličasto nitjo, posebno tkanje za predpasnike.

Nad predpasnik so ženske oblekle pas, sklepan iz kovine, ki je bil spredaj daljši. Včasih je nanj privezana še pentlja ali mašna na sredini. Poročene žene so jih nosile na desni strani, neporočena dekleta pa na levi strani.

Nad vse to so pritrdili mašno. To je širok trak, črne barve (kot predpasnik), svilen, s položeno pentljo. Zadaj sega v pasu čez vsa oblačila. Priveže se s trakovi spredaj v pasu. Široka trakova sta zaključena s čipko.

Skica 4: Pas, mašna in avba (risala Majda Križnar)

Čez vse to si zavežejo ali spnejo posebno svilenko ruto različnih barv, v trikotnik upognjeno. Daljši rob sega na hrbet in čez rami na sprednjo stran do pasu. Doda se lahko še nakit – broška, verižica, koralde, uhani in prstani.

Na glavo se da posebno pokrivalo ali avbo. Čelna stran avbe je vezena z zlato nitko različnih vzorcev in zelo bogata. Rob je zaključen s čipko. Čelo je pritrjeno na posebno naglavno belo avbo, ki je drobno prešita. Zadaj je pentlja s trakovi, ki vise na hrbet.

Sliki 3 in 4: Gorenjska narodna noša, Anja v narodni noši, ko je bila še mlajša (arhiv Majde Križnar)

Na nogah nosijo bele bombažne nogavice, pletene s polžki. K noši sodi robček s čipko, ki se zлага v trikotnik in se uporablja za pozdrav. Drži se ga v roki pri cvetju ali mašni knjigi. Večji kos ali robec s čipko se vlaga v cekar, ki je pleten iz slamnate kite. Sestavi se z robcem tako, da čipke gledajo ob robu ven iz cekarja. V cekarju je šopek

cvetja: nagelj, roženkravt in rožmarin. Enak manjši šopek se pripne na prsi v stičiščne dele rute.

Gospa Albina Podlesek iz Zgornjih Jarš za različne slovesnosti obleče **mestno narodno nošo**. O tej noši v knjigi Marije Makarovič preberemo, da izvira iz začetka 20. stoletja, ko so ženske na Gorenjskem in v bližnji ljubljanski okolici za praznike in poroke rade oblekle obleke umirjenih barv. Zelo priljubljena za nevesto je bila črna barva obleke. Tako opravljene so si po starejši šegi še vedno dajale na glavo pečo iz tula, zavezano na petelinčka (M. Makarovič, 1971, 71).

Mestno narodno nošo gospe Albine Podlesek je pomerila tudi Anja.

Slika 5: Spodnje krilo je zelo nabrano in služi temu, da vrhnje krilo lepše pade. Spodnji rob krasijo čipke.

Slika 6: Spodnje krilo so škrobili, da je bilo bolj trdo in je bolj na široko stalo.

Slika 7: Nanjo se obleče črno obleko in dolg, svilen predpasnik. Čezenj se pripne okrasni kovinski trak.

Slika 8: Čez obleko se obleče španzer s stoječim ovratnikom. Ta je obrobljen z belo čipko.

Slika 9: Starodavni uhani, ki so del mestne noše.

Slika 10: Nošo krasi tudi okrasna verižica z uro.

Slika 11: Broška je podobna uhanom.

Slika 12: Manjka samo še peča. Ta je čipkasta.

Slika 13: Gospo Albino Podlesek je v mestni noši upodobil neki slikar.

Slika 14: Gospa Albina Podlesek v mestni narodni noši s pečo na glavi.

7 OBLAČILNA KULTURA ŠOLSKIH OTROK V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA

8.1 ANALIZA DOKUMENTARNE FOTOGRAFIJE IZ LETA 1926

Slika 15: Učenci in učitelji jarške šole iz leta 1926

Za to obdobje smo anketirali devet starejših domačinov, ki so jarško šolo obiskovali pred drugo svetovno vojno. Nihče od teh ni imel fotografije iz tega obdobja, razen gospe Albine Podlesek. V svojem arhivu ima zelo zanimivo dokumentarno fotografijo učencev jarške šole iz leta **1926**. V prvi vrsti, na sredini, je jarški nadučitelj Tomo Petrovec, ki je ob tej slovesnosti dobil priznanje Sv. Save. Bil je nadučitelj v jarški šoli od njene ustanovitve leta 1906, torej 20 let. Na sliki levo od njega sedi njegova žena Marija, poleg nje pa dolgoletna jarška učiteljica Angela Janša (v plašču s krznenim ovratnikom). Desno od nadučitelja sta kamniški okrajni glavar in šolski nadzornik.

Dečki so bili za to slovesnost oblečeni v bele srajce, štirje imajo celo kravate, eden pa temnega metuljčka. Izjema je nadučiteljev sin (na sliki levo spredaj), ki verjetno nosi mornarsko majico. Večina dečkov ima nad srajco temnejši suknjič, pod njim pa pri nekaterih lahko opazimo tudi telovnik. Maloštevilni dečki so oblečeni v jopico ali lahek plašč. Predvidevamo, da so fantje oblečeni v dolge hlače. Nadučiteljev sin nosi hlače do kolen, pod katerimi ima oblečene temne žabe. Zgoraj nosi suknjič, pod njim

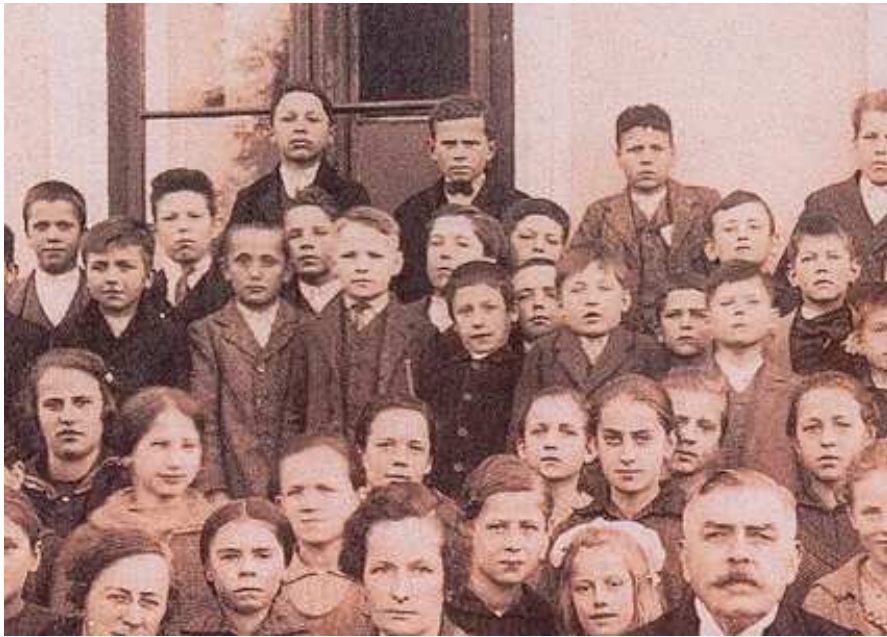
pa mornarsko majico. Gospa Albina Podlesek se spomni, da je bila takrat za dečke moderna mornarska noša. Kot učiteljev sin je bil oblečen najmodernejše.

Slika 16: Nadučiteljeva otroka. Nadučiteljev sin nosi hlače do kolen, pod katerimi ima temne žabe. Pod suknjičem nosi takrat moderno mornarsko majico (delček skupinske slike, arhiv Albine Podlesek).

Slika 17: Dečki so oblečeni bele srajce in suknjiče, dva na sliki imata tudi kravato. (delček skupinske slike, arhiv Albine Podlesek).

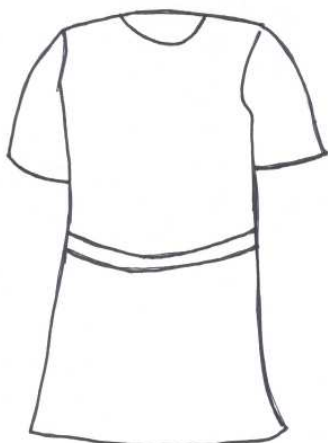
Slika 18: Dečki so se postavil zadaj. Oblečeni so v bele srajce in suknjiče. Da je šlo za veliko slovesnost, kaže tudi to, da imata dva dečka na sliki kravato, eden pa metuljčka (delček skupinske slike, arhiv Albine Podlesek).

Slika 19: Frizure dečkov so si podobne. Prevladujejo kratki lasje (delček skupinske slike, arhiv Albine Podlesek).

Slika 20: Resni obrazi na slavnostni dogodek leta 1926
(delček skupinske slike, arhiv Albine Podlesek).

Skica 5: Dekliška obleka, rezana v bokih
(risala Anja Križnar).

Skica 6: Dekliška obleka, rezana in nabrana v pasu, z dvema všitkoma spredaj in zadaj
(risala Anja Križnar).

Kakor vidimo na sliki, so deklice oblečene večinoma v dolge obleke, ki so v boku ali v pasu prerezane ter sežejo pod kolena. Večina oblek je karirastih in iz nekoliko debelejšega materiala. Nekatera dekleta nosijo nad obleko lepe predpasnike (na sliki desno iz črnega blaga in pikastega vzorca). Vsa dekleta imajo spete lase. Deklice so imele večinoma dolge lase, ki so bile spletene v kite. Nekatere so imele kite zvite v »polžke« nad ušesi (kot npr. nadučiteljeva hči na sliki). Dve kiti sta bili lahko speti zadaj, da dekleta nista motili. Ostala dekleta imajo lase do ramen, nad čelom pa spete nazaj. Ena izmed njih, levo od nadučitelja Šušteršiča, je Albina Podlesek (tedaj je bila stara 10 let), in ima v laseh belo pentljo. Vsa dekleta imajo škornje, ki jim segajo čez gležnje in se spredaj zavežejo. Včasih so učenci prihajali v šolo tudi bosi, ob tej slovesnosti pa so bili obuti v svoje najlepše čevlje in obleko (po pripovedovanju ge. Albine Podlesek).

Slika 21: Obleke so večinoma kariraste. Nekatere deklice nad obleko nosijo predpasnik. Deklica v ospredju ima lase spletene v »polžke« (delček skupinske slike, arhiv Albine Podlesek).

Slika 22: Deklice nosijo obleke, ki so rezane v pasu ali bokih in segajo čez kolena (delček skupinske slike, arhiv Albine Podlesek).

Slika 23: Dekleta imajo večinoma dolge lase, redkeje do ramen. Vse imajo lase spete zadaj tako, da je čelo prosto. Deklica s pentljo v laseh je danes 92-letna Albina Podlesek (delček skupinske slike, arhiv Albine Podlesek).

Slika 24: Čevlji deklet so videti okorni
(delček skupinske slike, arhiv Albine Podlesek).

8.2 ANALIZA REZULTATOV ANKETIRANJA

Iz anket, ki smo jih opravili med starejšimi domačini v Jaršah, ki so obiskovali jarško šolo pred letom 1945, podajamo naslednje ugotovitve.

Deklice so običajno nosile obleke, dolge čez kolena. Lahko pa so bile oblečene v dolga krila (čez kolena) in so zgoraj nosile bele bluze. Nad obleko so običajno oblekle predpasnik z žepi, obrobljen z volančki. Predpasnik je segal lahko samo do pasu. Če pa so nosile predpasnik v dolžini celotne obleke, se je ta zapenjal zadaj. Obleke so bile krojene v štiri pole, ki so bile rezane navzven (gloken) ali pa so bile v pasu nagubane. Spredaj in zadaj so imele po dva všitka. Običajno so bile zapete do vratu, okoli katerega so imele ovratnik. Rokavi so se končevali z manšeto. Obleka je bila običajno iz potiskanega poplina, rožastega ali karirastega vzorca. Kadar je bilo hladnejše vreme, so dekleta oblekla jopice ali puloverje, ki so bili narejeni ročno iz domače volne.

Slika 25: Dekleta leta 1943. Samo srednje dekle je bilo še šoloobvezno. Oblečene so v karirasto in rožasto obleko ter v krilo z naramnicami in bluzo (arhiv Jožefe Vrtačnik).

Dečki so običajno nosili hlače, ki so segale malo čez kolena. Hlače so imele naramnice. Zgoraj so nosili kariraste srajce. Če je bilo hladnejše vreme, so čez srajco oblekli pullover ali jopico. Namesto jopice so lahko oblekli tudi suknjič oziroma površnik ali rekelc. Dečki so imeli večinoma kratke lase, poleti so bili nekateri ostriženi na balin.

Slika 26: Otroci v Jaršah leta 1926.
Deček je oblečen v hlače z naramnicami, s hlačnicami do kolen, pod katerimi nosi temne žabe. Deklici sta oblečeni v obleki do kolen (arhiv Majde Križnar).

Šolski otroci niso nosili očal, saj jih na trgu ni bilo, pa tudi pregledov pri okulistu niso imeli. Na skupinski sliki iz 1926. leta nihče od 85 učencev in nihče od odraslih ne nosi očal. Otroci se niso oblačili v skladu z modo, ker zanjo sploh niso vedeli. Modne novosti in smernice so bile zanje tabu, saj ni bilo revij, zato tudi ni bilo želja, ni bilo materialov, modnih čevljev, modnih dodatkov itd. Oblačili so se le v skladu s svojimi potrebami. Pomembno je bilo le, da so bili urejeni in čisti. V tem obdobju ni bilo predpisanih šolskih uniform.

Za šolo so imeli različno število oblek. Med anketiranimi domačini prevladuje odgovor, da so imeli po dve, največ tri obleke.

Pod šolsko obleko so nosili spodnje perilo, ki se ni razlikovalo od vsakdanjega spodnjega perila. Dekliško spodnje perilo je bilo iz bele kotenine, ki je bilo srednje trdo blago. Spodaj so nosile spodnje hlače na elastiko. Te so bile pred drugo svetovno vojno pogosto sešite po francoskem kroju, to je brez hlačnic. Le starejše ženske so še nosile spodnje hlače z 10 cm dolgimi hlačnicami. Zgoraj so bile deklice oblečene v belo kombinežo iz kotenine ali platna. Te so bile pogosto okrašene s trakom v obliki krtačke. Imele so naramnice ali pa so bile krojene kot srajce brez rokavov. Starejša dekleta so nosila spodnja krila ali unterce, zelo nabrano spodnje

krilo, da je zgornje krilo lepše padlo. Šolska dekleta unterc še niso nosila. Spale so v spodnjem perilu ali spalnih srajcah.

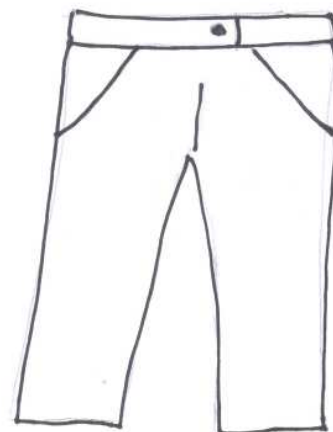
Dečki so nosili spodnje perilo, ki je bilo sestavljeno iz srajce (brez ovratnika) in spodnjih hlač ali gat. Spodnje srajce so imele kratke rokave in so bile iz platna ali kotenine. Spodnje hlače pa so bile iz porhanta ali flanele. Imele so kratke hlačnice, pozimi pa so nosili dolge gate, spodaj zavezane.

Skica 7: Moška srajca z ovratnikom ali brez je bila narejena iz bombaža (risala Anja Križnar).

Skica 8: Moške spodnje hlače (risala Anja Križnar).

Skica 9: Hlače so imele gumb v pasu. Poleti so nosili kratke hlače, drugače dolge. Imele so žepe in niso bile posebno široke (risala Anja Križnar).

Šolski otroci so bili poleti obuti v sandale ali pa so hodili bosi. Pozimi so nosili usnjene čevlje, v dežju pa škornje, narejene v tovarni Borovo. Čevlje jim je naredil vaški čevljar.

Slika 27: Deklice v Jaršah leta 1943. Pod plašči nosijo kariraste ali pikaste obleke do kolen (arhiv Majde Križnar).

Obleka bogatejših otrok se je nekoliko razlikovala od obleke revnejših. Otroci iz bogatejših družin so imeli večje število oblek in obleke iz boljšega materiala. Deklice so imele v laseh lepe pentlje.

Ko so otroci prišli domov, so se takoj preoblekli in začeli delati. Oblekli so staro ponošeno obleko, dekleta običajno krilo, bluzo in jopico, fantje pa ponošene hlače in srajco. Šolsko oblačilo so poleg tega oblekli še, kadar so šli k zdravniku, na obisk, k maši in za razne kulturne prireditve.

V šolskem obdobju je bil večji slavnostni dogodek birma. Ob tej slovesnosti so bila dekleta oblečena v svetlejše obleke (bele, svetlo modre), ki so bile okrašene z naborki in so segale pod koleno ali do tal. Dečki so bili slavnostno oblečeni v obleko (sivo ali črno), suknjič in dolge hlače. Imela je okrasne gumbe. Za to priliko so na oblačila pripeli bel nageljček z asparagusom.

Obleko je šolskim otrokom šival krojač ali šivilja. Če so imeli med sorodstvom šiviljo, jim je obleko šivala ona. Obleko so nosili otroci drug za drugim, dokler se ni povsem obrabila, oziroma je niso prerasli.

8 OBLAČILNA KULTURA ŠOLSKIH OTROK DANES (2006–2008)

9.1. ANALIZA DOKUMENTARNIH FOTOGRAFIJ IZ LETA 2006 IN 2007

Za primerjavo oblačil šolskih otrok iz leta 1926 in danes, smo vzeli dve skupinski fotografiji iz leta 2006 in 2007.

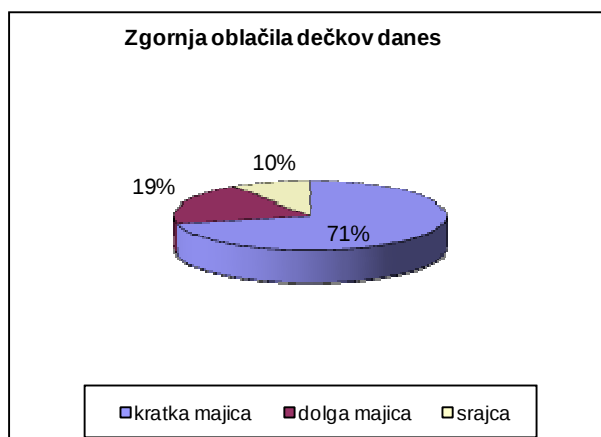
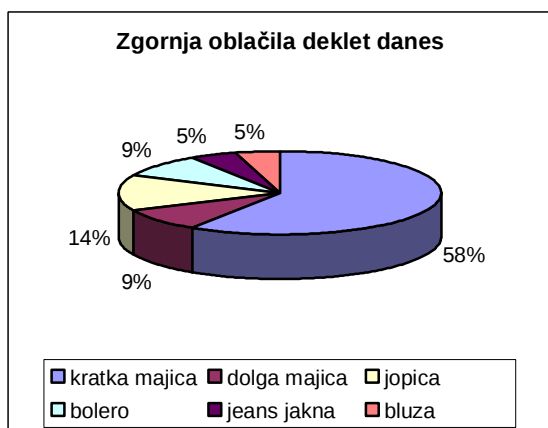

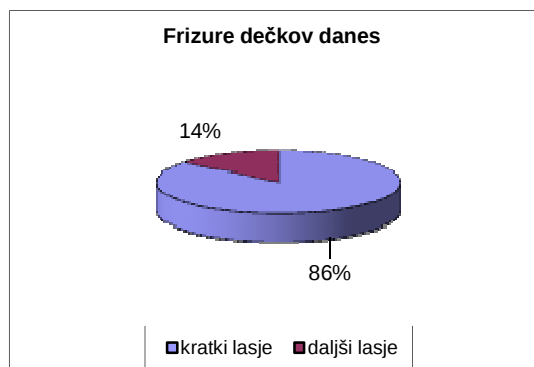
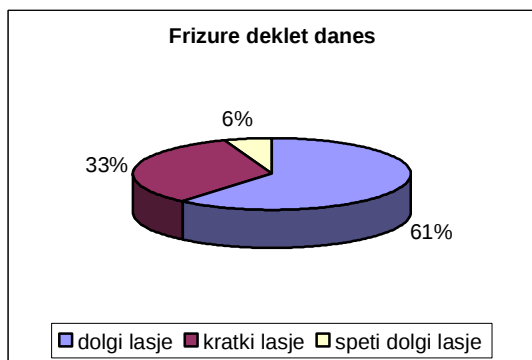
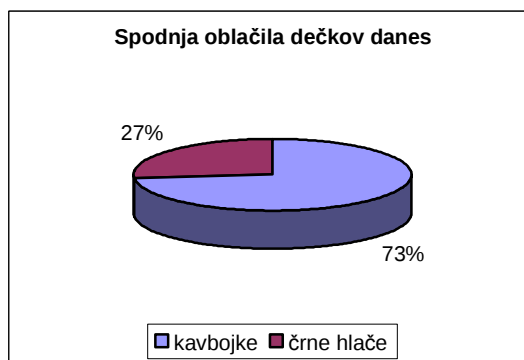
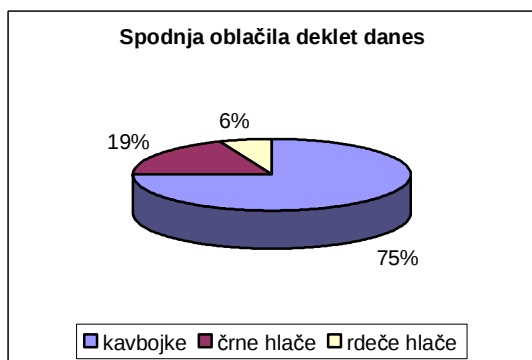
Slika 28: Učenci 9. b OŠ Rodica maja 2006 (arhiv V. V. Merčun)

Slika 29: Učenci 8. b OŠ Rodica maja 2007 (arhiv Matica Juhanta)

Analizo zgornjih fotografij prikazujemo z grafi. Posebej smo opazovali zgornja in posebej spodnja oblačila deklet in fantov. Na podlagi te analize zaključujemo, da je prevladujoča obleka zgoraj (fantov in deklet) majica s kratkimi ali dolgimi rokavi, spodaj pa kavbojke. Tako ugotavljamo, da med oblačili fantov in deklet danes ni bistvene razlike.

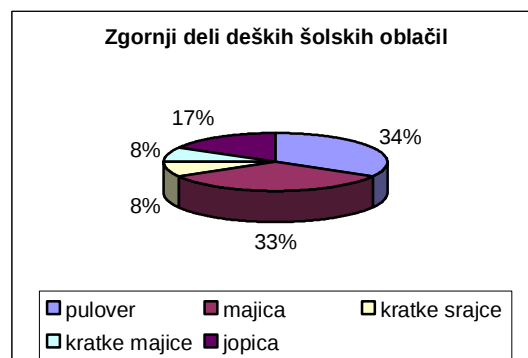
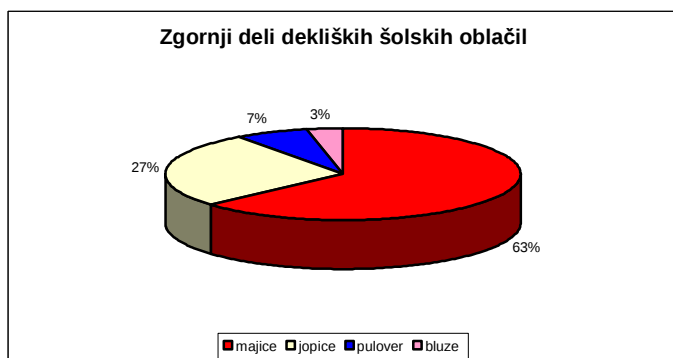

Opazovali smo tudi frizure deklet in fantov na slikah. Kakor nam kažeta zgornja grafa, je danes pri fantih običajna frizura s kratkimi lasmi, podobno kot v starih časih, le da je nekoliko daljša. Pri dekletih je najbolj pogosta frizura z razpuščenimi dolgimi lasmi. Samo 6 % deklet je imelo spete dolge lase, medtem ko je bila takšna frizura deklet včasih najbolj pogosta, saj je večina deklic takrat nosila kite.

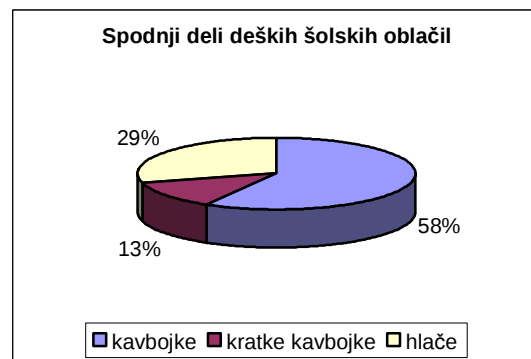
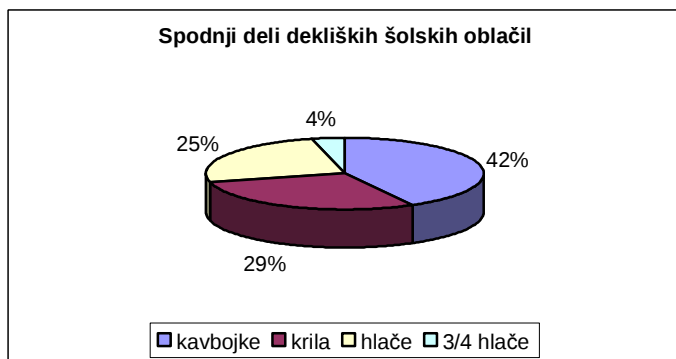
9.2 ANALIZA REZULTATOV ANKETIRANJA

V anketiranje je bilo vključenih 55 učencev, od teh 30 deklet in 25 fantov 7. razreda OŠ Rodica. Rezultate anketiranja smo analizirali posebej za dekleta in fante. V anketi smo spraševali o šolskih oblekah v toplejšem delu leta (torej poleti, spomladi in jeseni). Razlog za takšno opredelitev je v tem, da smo želeli primerjati slikovne vire z anketnimi rezultati. Dve sliki, ki smo ju uporabili kot slikovna vira, sta bili narejeni v toplejši polovici leta.

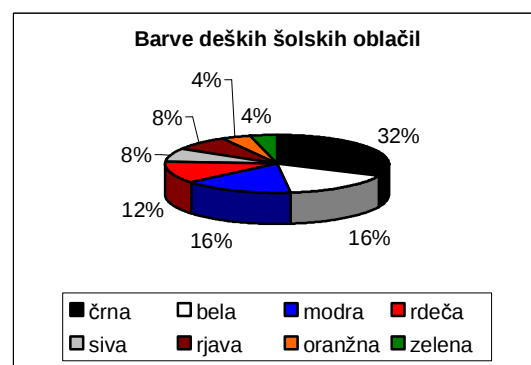
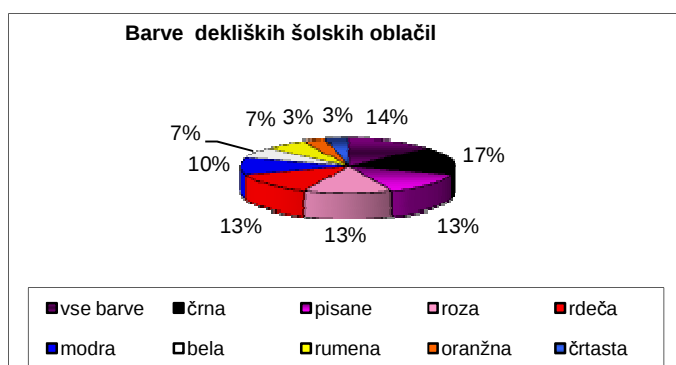
4. Iz katerih delov in kakšne barve so vaša običajna šolska oblačila?

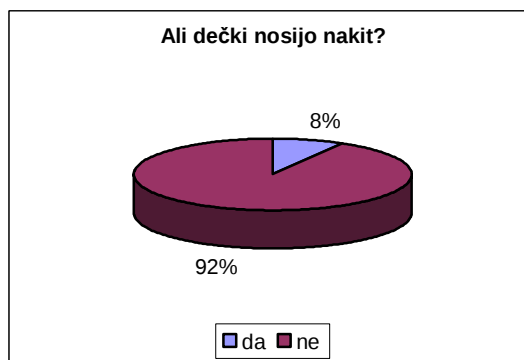
Rezultati anketiranja kažejo, da danes večina deklet zgoraj obleče majice ali jopice, večina dečkov pa puloverje in majice (dolge in kratke), pa tudi jopice. Tako dečki kot deklice so spodaj oblečeni v kavbojke ali hlače iz različnih materialov, le slaba tretjina deklet (29 %) še nosi krila.

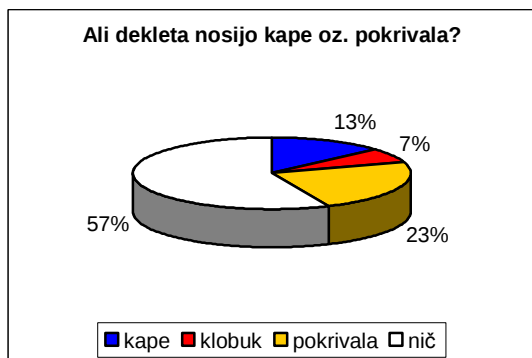
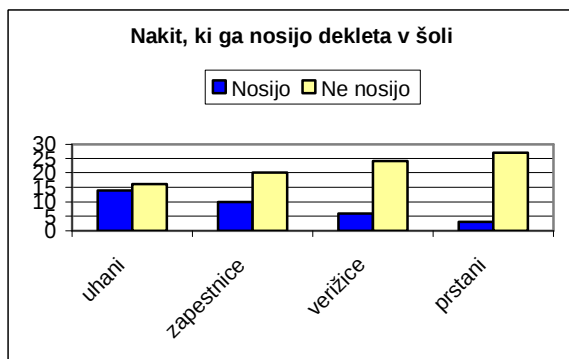
Učence smo spraševali tudi o tem, katere barve so njihova šolska oblačila. Najbolj priljubljena barva pri dekletih in dečkih je črna (18 % oz. 32 %). Dekleta imajo zelo rada rdečo, roza in modro barvo, fantje pa belo, modro in rdečo barvo ter nekoliko manj rjavo in oranžno barvo. Zastopane so tudi druge barve, le v manjši meri. Če barve delimo na tople in hladne, lahko ugotovimo, da pri dečkih prevladujejo hladne barve (76 %), pri dekletih pa tople (62 %).

5. Ali nosite nakit in pokrivala?

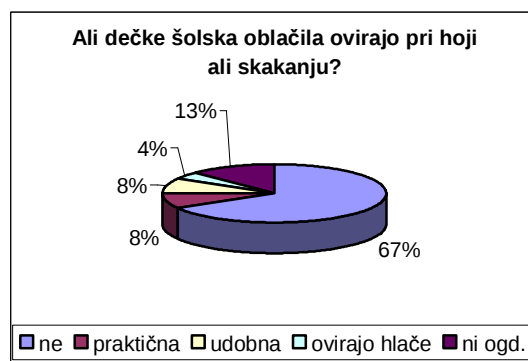
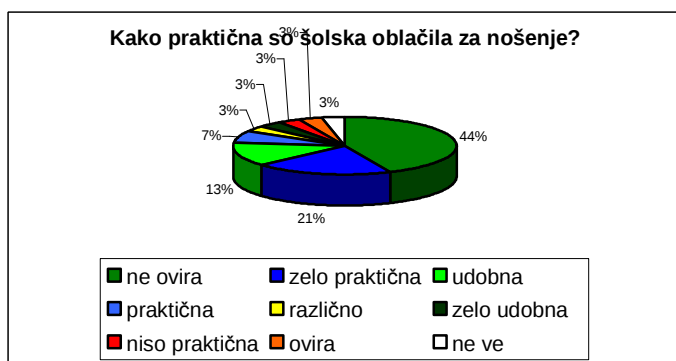

Učence smo spraševali, če v šoli nosijo nakit. Vemo, da so bila glede tega šolska pravila pred sto in več leti zelo stroga. Danes ni več tako. Večina deklet v šoli nosi nakit (83 %), ki je enostaven in preprost. Pri dečkih je stanje ravno obratno in saj jih le 8 % v šoli nosi nakit. Dekleta se najpogosteje krasijo z uhani, zapestnicami, verižicami in prstani, fantje pa z zapestnicami in verižicami.

Večina učencev v šolo ne nosi pokrival. Takšnih, ki jih nosijo, je 43 % deklet in 17 % dečkov.

6. Kako praktična za nošenje so šolska oblačila deklet in kdo jih je sešil?

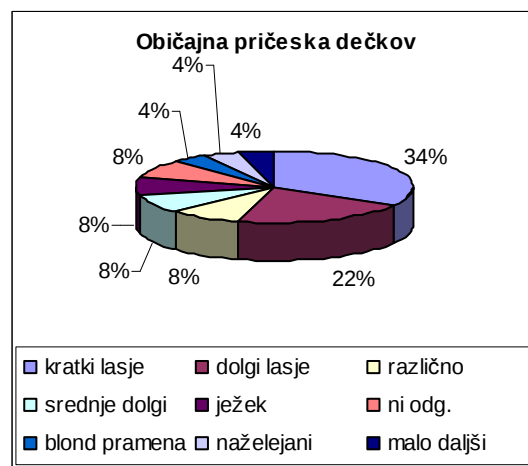
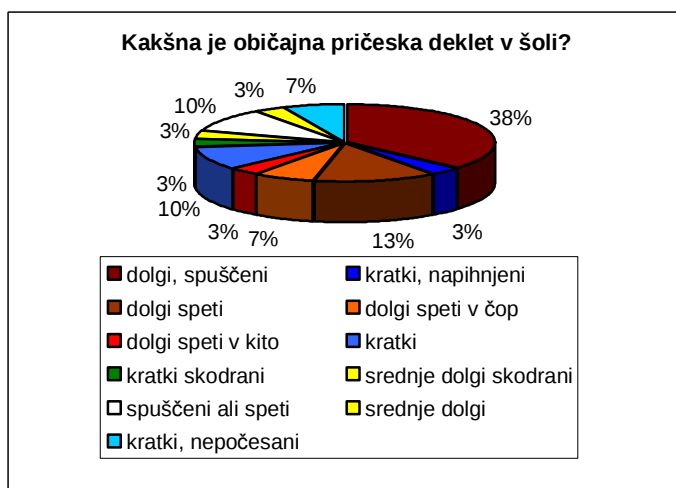
Zanimalo nas je, kako praktična za nošenje so današnja šolska oblačila. Odgovori so si bili zelo podobni, tako da je smiselno, da jih združimo. Če so anketiranci odgovorili, da so oblačila praktična in udobna, da jih ne ovirajo, pomeni, da se v njih dobro počutijo. Večina je takšnih odgovorov. Samo 6 % deklet in 4 % dečkov je odgovorilo,

da jih včasih šolska oblačila ovirajo. Pri dekletih so to predvsem krila, pri dečkih pa hlače.

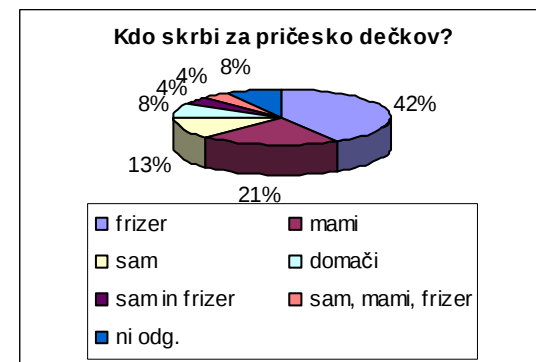
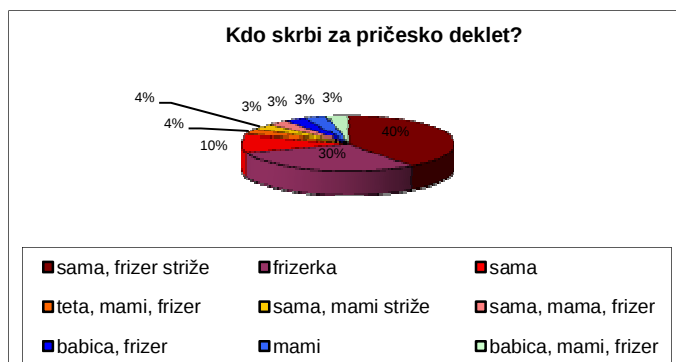
Naslednje vprašanje se je izkazalo za nepotrebno. Ugotavljamo namreč, da so vsa današnja šolska oblačila konfekcijska in so bila kupljena v trgovinah v Domžalah ali Ljubljani, izjemoma tudi v tujini.

7. Kakšna je tvoja običajna pričeska v šoli?

Ker odgovori niso bili dosledni, niso povsem primerljivi. Nekateri so odgovarjali o tem, kakšno imajo pričesko, drugi pa o tem, kako dolge lase imajo. V prihodnje bi morali postaviti vprašanje bolj natančno. Z gotovostjo lahko rečemo, da ima 71 % deklet dolge lase, 6 % srednje dolge in 23 % kratke. Večina dečkov ima kratke lase (42 %), 8 % srednje dolge in 26 % dolge ali daljše. Ostali so odgovorili, da imajo takšno ali drugačno frizuro (»napihnjeno«, naželejano, blond pramena itd.). Glede na te rezultate lahko povzamemo, da ima tri četrtine deklet dolge lase in tri četrt dečkov kratke lase.

8. Kdo skrbi za tvojo pričesko?

Večina deklet je odgovorila, da si pričesko urejajo same, striže pa jih frizer. Posamezna dekleta poleg frizerja strižejo tudi mame, tete ali babice. Podobni odgovori so tudi pri dečkih.

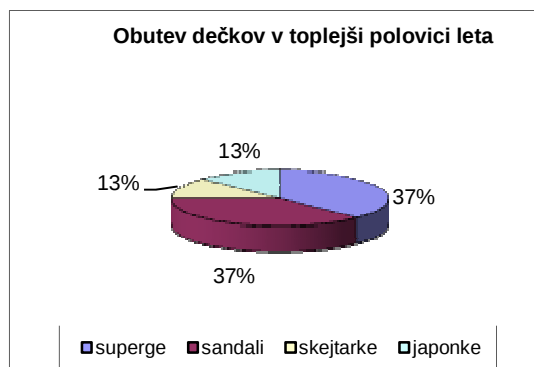
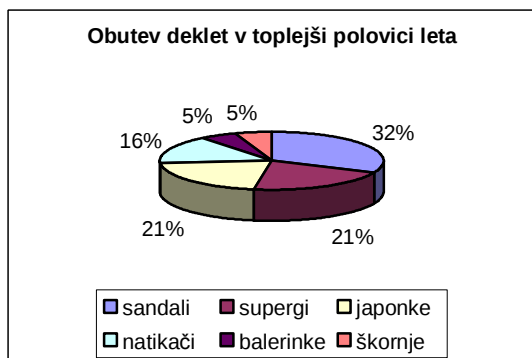
9. Ali se obleka in pričeska premožnejših sošolcev razlikuje od obleke in pričeske socialno šibkejših?

Zanimivi so odgovori na naslednje vprašanje. Učence smo spraševali, če se obleka in pričeska premožnejših sošolcev razlikuje od obleke in pričeske socialno šibkejših. Medtem ko večina deklet meni, da se obleka ne razlikuje (63 %), pa večina dečkov meni, da se razlikuje (67 %). Razlike v oblekah se kažejo po naslednjih značilnostih:

- bolj moderne obleke,
- boljši materiali,
- večje število oblačil,
- boljše blagovne znamke,
- boljši nakit,
- kupovanje v dražjih trgovinah,
- bolj moderne frizure.

10. Kako si obut za v šolo v toplejši polovici leta?

Zanimala nas je tudi obutev. Ugotavljamo, da dekleta v toplejši polovici leta najraje obučejo sandale (32 %), superge (21 %), japonke (21 %) ali natikače (16 %). Dečki so najpogosteje obuti v superge in sandale (74 %).

11. Ali je tvoja obutev udobna? Kdo jo je izdelal?

Velika večina deklet ima udobno obutev, ki jih ne ovira. Izjemoma (le v dveh primerih) so dekleta čevlji žulili, ker so bili kupljeni premajhni. Vsi dečki so odgovorili, da je njihova poletna obutev udobna.

Samo v enem primeru je obutev izdelal sosed, vsi ostali učenci nosijo obutev, ki je bila kupljena v različnih trgovinah v Domžalah ali Ljubljani.

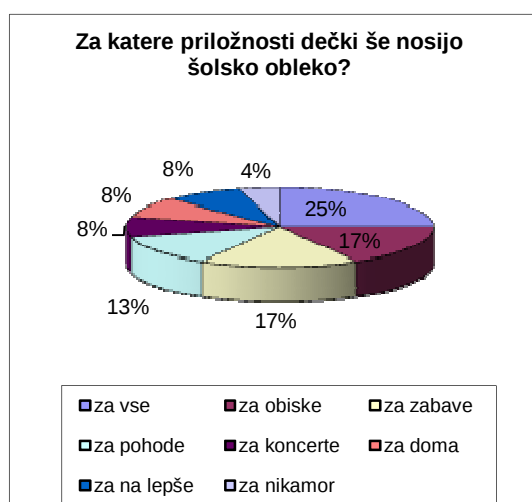
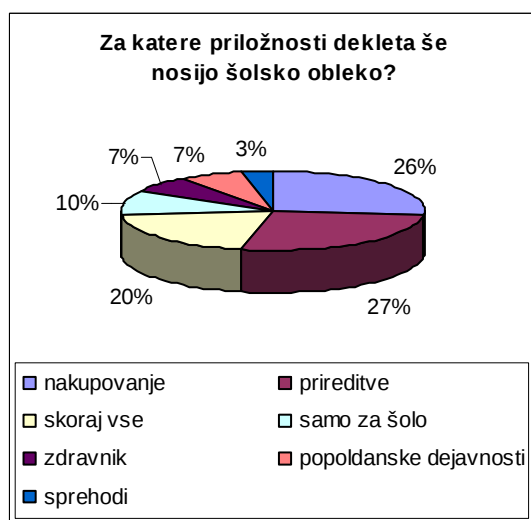
12. Ali kdo od sošolcev nosi očala?

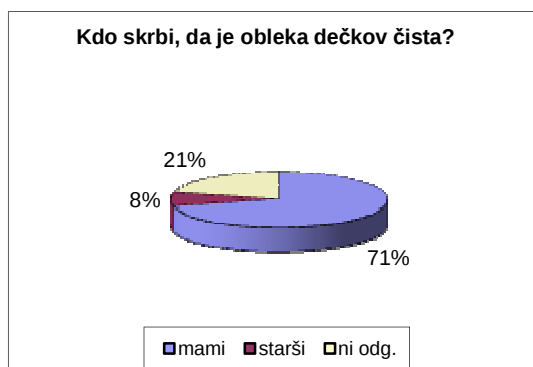
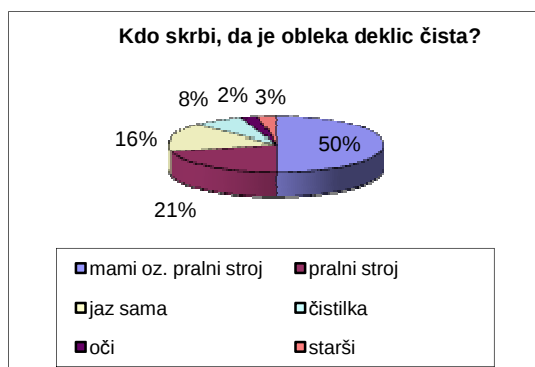
V razredu s 25 učenci jih povprečno pet (ali 20 %) nosi očala. Okvirji so štirioglati ali okrogli, plastični ali kovinski, črne ali bele barve.

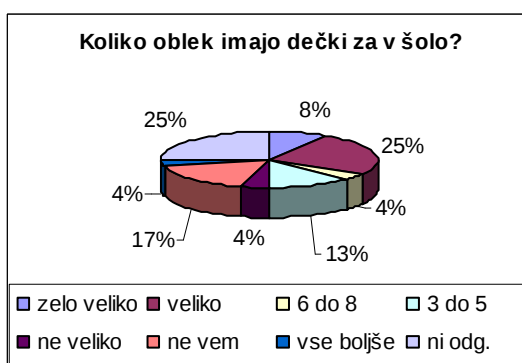
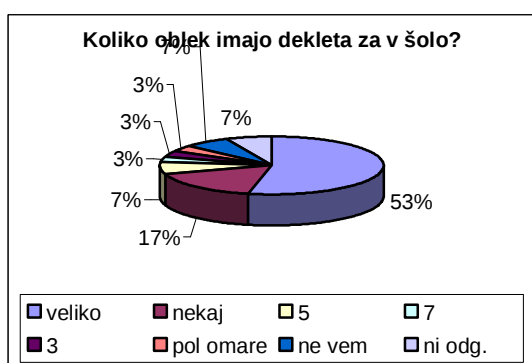
13. Za kakšne priložnosti še nosiš šolsko obleko?

Večina deklet nima posebne šolske obleke (90 %), ampak to uporabljajo še za različne druge namene. Odgovori so zato zelo različni: za nakupovanje, prireditve, obisk zdravnika, pevski zbor, predstave, nastope, trening, za popoldanske dejavnosti. Dve dekleti sta odgovorili, da šolske obleke ne uporabljata za nobene druge priložnosti. Podobni rezultati so tudi pri odgovorih dečkov.

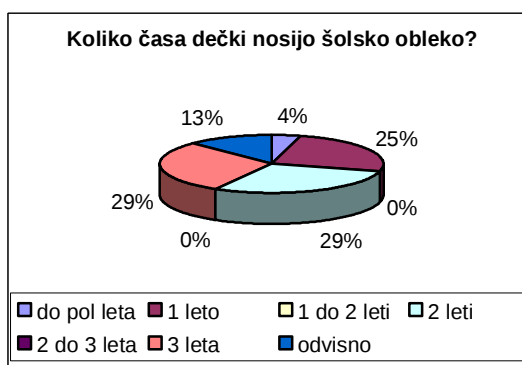
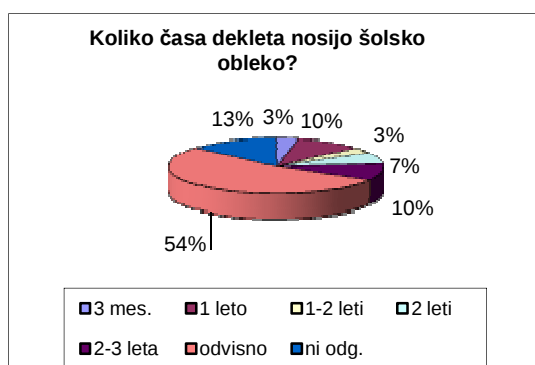

14. Koliko oblek imaš za v šolo?

Večina učencev ima veliko šolskih oblek, ne navajajo pa števila teh. Najbrž jih je tudi težko prešteti. Izpostavili bi le tiste, ki imajo manj oblek. 17 % deklet je odgovorilo, da jih ima nekaj, 3 % deklet jih ima le tri, 13 % dečkov pa jih ima tri do pet ter 4 % ne veliko. Pri vseh ostalih menimo, da jih imajo veliko, torej toliko, da jih težko preštejejo. Zato je bilo kar dosti takšnih, ki na to vprašanje niso znali odgovoriti.

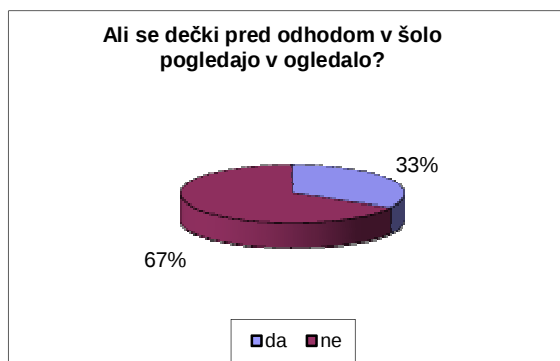
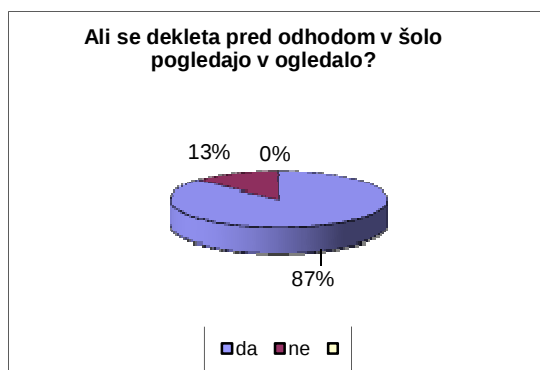
15. Koliko časa nosiš šolsko obleko?

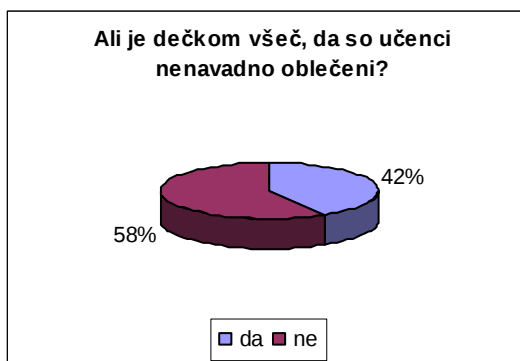
Večina deklet se ni mogla opredeliti, koliko časa nosijo šolsko obleko. Odgovorile so, da je to odvisno od izrabljenosti oblačil. Večina dečkov nosi obleko od enega do treh let (83 %).

16. Ali se pred odhodom od doma vedno pogledaš v ogledalo?

Zelo zanimivo je bilo tudi naslednje vprašanje. Večina deklet (87 %) se pogleda v ogledalo, večina dečkov (67 %) pa ne. Iz tega bi lahko sklepali, da je zunanji videz deklicam te starosti bolj pomemben kot dečkom.

17. Ali ti je všeč, da so nekateri učenci nenavadno oblečeni?

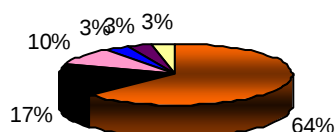

Zanimalo nas je, kako so učenci sprejemljivi za drugačne, nenavadno oblečene sošolce. Večina deklet in dečkov nenavadno oblečene učence sprejema z neodobravanjem. Le dobri tretjini deklet je nenavaden stil oblačenja všeč, takšnih je tudi 42 % dečkov. Glede na to lahko zaključimo, da so dečki bolj dojemljivi za drugačnost pri oblačenju in to bolje sprejemajo kot deklice. Ali pa je mogoče nevoščljivost pri deklicah nekoliko večja kot pri dečkih?

18. Katera je tvoja najljubša barva?

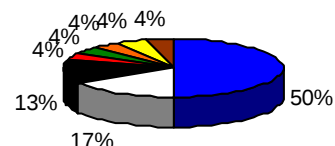
Učence smo spraševali tudi, katera je njihova najljubša barva. Čeprav vemo, katere barve oblačil nosijo, pa ni nujno, da so te barve tudi njihove najljubše. Ugotavljamo, da je večini deklet (64 %) všeč več barv in se težko opredelijo samo za eno barvo. Med ostalimi, katere so se opredelile za eno samo barvo, je največ takšnih, katerim je všeč črna in roza barva. Večini dečkov je najbolj všeč modra barva (50 %) ter bela (17 %) in črna barva (13 %).

Katere barve oblek so dekletom najljubše?

več črna roza modra vijolična svetla

Katere barve oblek so dečkom najljubše?

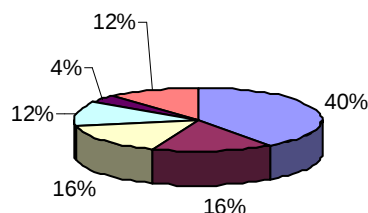

modra bela črna rdeča
zelen oranžna rumena rjava

19. Katera je najljubša obleka deklet za v šolo?

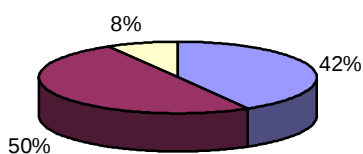
Dekleta najraje nosijo kavbojke in majico (40 %). Namesto kavbojk so lahko tudi drugačne hlače, namesto majice pa tudi jopica ali pulover. Dečki so zgoraj najraje oblečeni v majice (50 %) ali srajce (42 %), spodaj pa v kavbojke (58 %) ali kakšne drugačne hlače.

Katera obleka je dekletom najljubša?

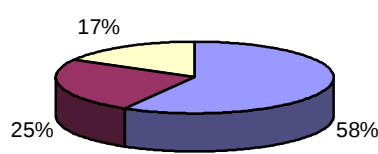
kavbojke, majica vse hlače, majica
kavbojke, jopica kavbojke, pulover ne ve, ni odg.

Najljubša obleka dečkov

srajce majice pulover

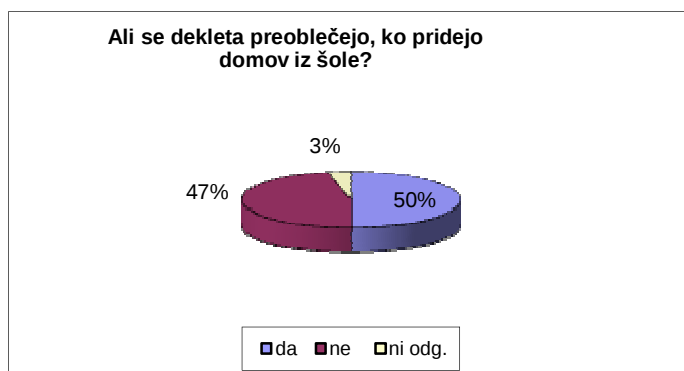
Najljubša obleka dečkov

kavbojke hlače kompleti

20. Ali se takoj preoblečeš, ko prideš domov iz šole?

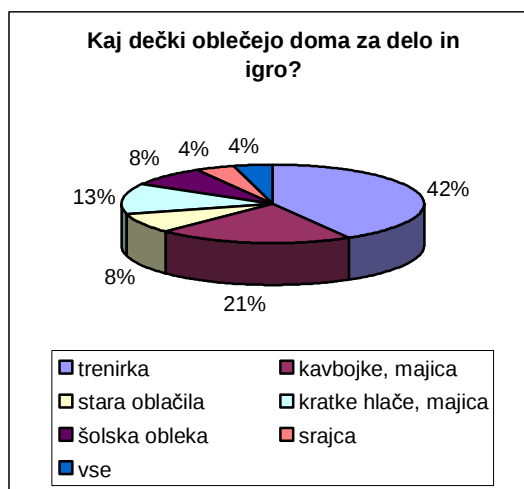
Iz rezultatov bi lahko zaključili, da se polovica deklet takoj preobleče, ko pride domov, druga polovica pa ne. Pri dečkih je takšnih, ki se ne preoblečejo takoj, več kot polovica (58 %). Te odgovore dopolnjuje naslednje anketno vprašanje.

21. Kaj oblečete doma za delo in igro?

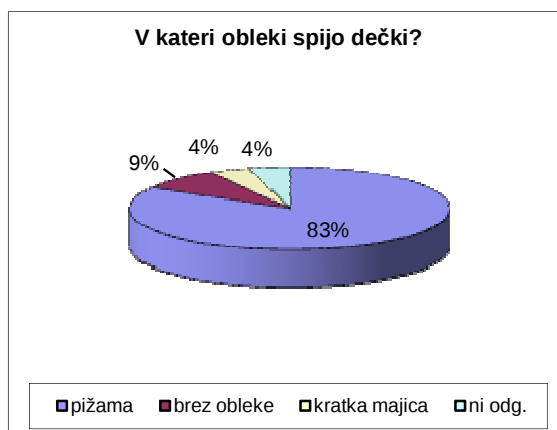
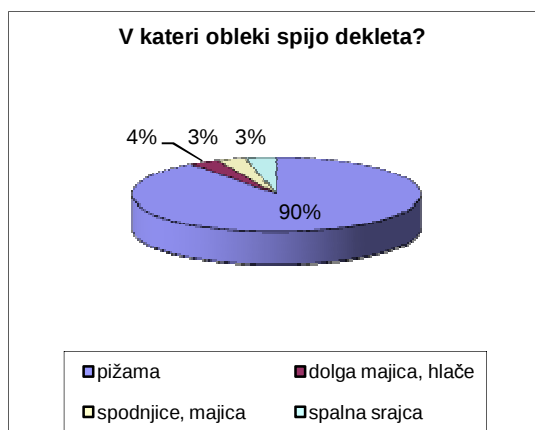
Večina deklet (77 %) doma za delo in igro obleče trenirko, 10 % se jih preobleče v stara, ponošena oblačila, 13 % pa se jih ne preobleče. Če primerjamo te odgovore s prejšnjimi odgovori, ugotovimo, da se večina tistih, ki se ne preoblečejo takoj, ko pridejo domov, kasneje vendarle preobleče v trenirko ali kakšno drugo oblačilo.

Dečki so odgovarjali nekoliko drugače. V trenirko se jih preobleče 42 %, v kavbojke in majice 21 %, ostali pa si oblečejo kakšno drugo oblačilo. Takšnih, ki ostanejo oblečeni v šolski obleki, je 8 %, kar je nekoliko manj kot deklet. Glede na to bi lahko zaključili, da dečki nekoliko bolj pazijo na šolska oblačila kot dekleta. V obeh primerih pa se velika večina preobleče v posebna, domača oblačila (87 % deklic in 92 % dečkov).

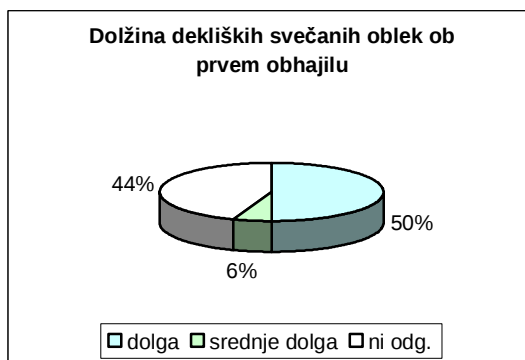
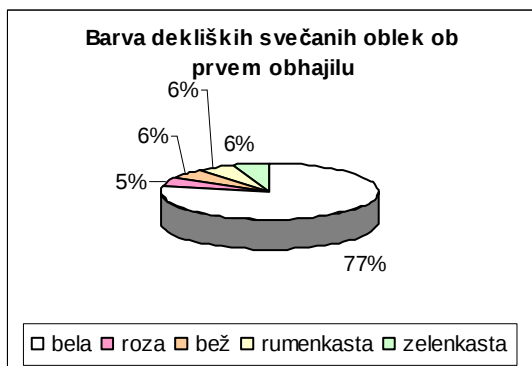
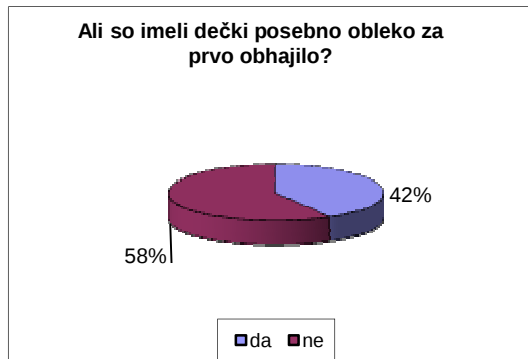
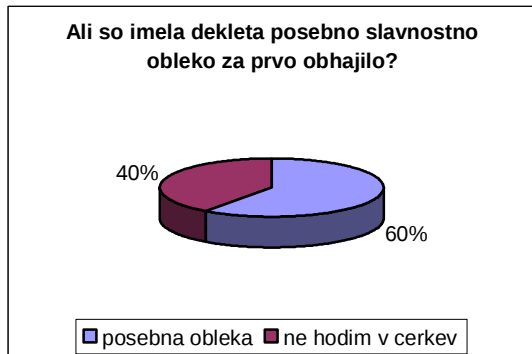
22. V kateri obleki spiš?

Zanimalo nas je, v katerih oblekah učenci spijo. Ugotavljamo, da velika večina dečkov (84 %) in deklic (91 %) spi v pižami. Zanimivo je tudi, da so med dekleti izjeme, ki spijo v spalni srajci, med dečki pa jih 8 % spi brez obleke.

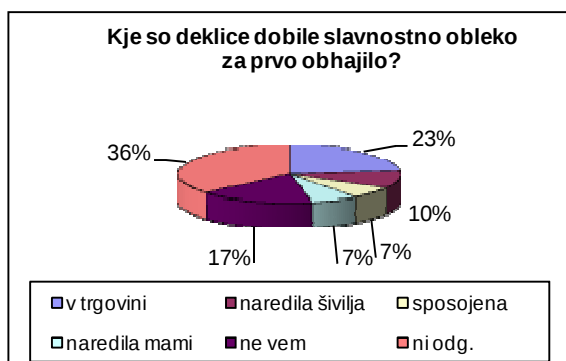
23. Kakšno obleko si imel za prvo obhajilo?

Sedmošolci so doživeli tudi že nekaj slavnostnih trenutkov, ko so bili oblečeni v posebna, svečana oblačila. To je bilo za večino takrat, ko so šli k prvemu obhajilu. Zato smo jih vprašali, kakšno slavnostno obleko so takrat oblekli. Ugotavljamo, da okoli 40 % deklic in dečkov ne hodi v cerkev in zato te slovesnosti niso bili deležni. Posebej smo o slavnostni obleki spraševali dekleta. Ta so imela ob tej slavnosti svečana oblačila svetlejših barv, najpogosteje bele barve (77 %). Polovica deklet je imela dolgo obleko, druga polovica pa kratko (44 %) ali srednje dolgo obleko. Na obleki ali v laseh so imele različne okraske: rožice, okraske, čipke v laseh, bleščice, bunkice, volančke, obročkaste rokave itd.

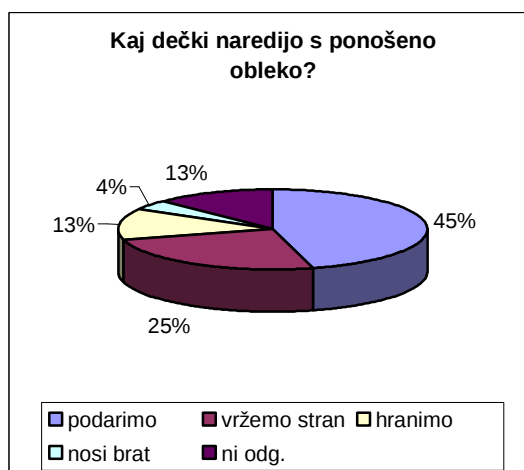
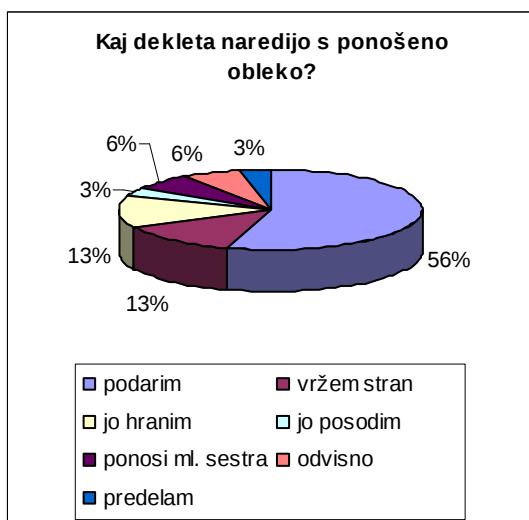

24. Kdo je slavnostno obleko sešil?

Slavnostna oblačila so bila kupljena ali pa so jih sešile šivilje. Izjemoma so si svečano obleko izposodili.

25. Kaj narediš s ponošeno obleko ali z obleko, ki ti ni več prav?

Zanimivi so odgovori, kaj učenci naredijo s ponošeno obleko. Veliko jih je odgovorilo, da je to odvisno od tega, kako ponošena ali izrabljena je ta obleka. Velika večina deklet ponošeno obleko podari (56 %), vrže stran, še posebno, če je že zelo izrabljena (13 %), v nekaterih primerih pa jo posodijo ali dajo mlajšim sestrkam. Podobni so odgovori dečkov, le da jih ti v večji meri kot dekleta vržejo v smeti (25 %).

10 RAZPRAVA

Primerjava oblačil 1926 in 2008

Če primerjamo šolska oblačila otrok včasih in danes, ugotovimo, da so bile razlike v oblačenju med spoloma nekoč veliko večje kot danes. Deklice so včasih večinoma nosile kariraste dolge obleke, ki so segale čez kolena, danes pa večina deklet, podobno kot dečki, nosi hlače. Najpogostejša vrsta hlač so danes kavbojke.

Včasih so deklice nosile predpasnike, danes pa to ni več v modi. Pravzaprav ne bi mogli govoriti o tem, da so se včasih oblačili po modi, ker je bila moda takrat zanje »tabu« ali stvar, o kateri niso govorili.

Danes so oblačila zelo praktična za nošenje. O nekdanjih oblačilih pa lahko sklepamo, da ni bilo tako. Še posebno nepraktične so bile verjetno dolge dekliške obleke.

Menimo, da so bila nekdanja oblačila večinoma narejena doma, sedaj vse kupujemo v trgovinah. Tudi materiali so bili nekateri doma narejeni, predvsem domača volna. Materiali so bili včasih bolj trdi, danes pa je večina oblačil iz mehkega bombaža.

Razlikujejo se tudi pričeske šolskih otrok. Včasih so deklice nosile dolge lase, spete v kite, fantje pa so bili kratko postrženi. Tudi danes ima večina deklet dolge lase, ki pa so razpuščeni, redkeje so speti. Dečki imajo danes večinoma krajše lase, ki pa so na videz nekoliko daljši, kot so jih imeli včasih. Včasih so otroke večinoma strigli doma, danes pa hodijo k frizerju.

Sklepamo, da so imeli otroci na sliki iz leta 1926 svoja najlepša oblačila. Danes pa imajo šolski otroci večje število šolskih oblek, tako da jih mnogi težko preštejejo (npr. pol omare, celo omaro).

Spremenila se je tudi obutev. Včasih so otroci poleti hodili bosi, občasno pa so nosili dokaj nerodne čevlje. Danes smo vsi obuti, čevlji pa so udobni in poleti prijetno hladni (sandali, japanke, superge, balerinke itd.). Čevlje so včasih izdelovali čevljarji, danes pa jih kupujemo v trgovini.

Opazili smo, da na sliki iz leta 1926 nihče nima očal. Tudi iz ustnih virov smo izvedeli, da pred drugo svetovno vojno otroci niso nosili očal, niti niso hodili k okulistu na preglede. Danes nosi očala približno 20 % učencev.

Šolsko obleko so tudi včasih nosili še v druge namene. Da je bila obleka vedno čista, so jo mame prale ročno in splakovale v potoku, danes pa jo operemo v pralnem stroju. Še vedno to opravilo večinoma opravljajo mame, deloma pa tudi že dekleta.

Včasih so obleko otroci nosili toliko časa, da je niso strgali ali prerasli. Danes jo nosimo večinoma od enega do treh let, kar pa lahko tudi pomeni, da jo v tem času že prerastemo. Otroci so včasih obleko nosili drug za drugim, dokler je bila uporabna. Danes pa obleko večinoma podarimo v humanitarne namene, le izjemoma jo ponosi brat ali sestra.

Preverjanje hipotez

Ugotovimo lahko, da se je večina naših hipotez potrdila. Ugotavljamo, da so deklice pred letom 1946 za v šolo večinoma nosile dolge cele obleke, dečki pa hlače in srajce. Predvidevali smo, da so bile srajce večinoma bele, iz ustnih virov pa smo izvedeli, da so bile večinoma kariraste. Danes se šolska oblačila deklic in dečkov ne razlikujejo več tako kot nekoč. Vsi so večinoma oblečeni v kavbojke, zgoraj pa v bombažne majice z dolgimi ali kratkimi rokavi, kar je odvisno od temperature zraka. Slaba tretjina deklet (29 %) danes še nosi kratka krila.

11 ZAKLJUČEK

S to raziskovalno nalogo smo se marsičesa naučili. Spoznali smo, da se danes drugače oblačimo, kot so se nekoč, da ni več velikih razlik med spoloma, da imamo danes več oblačil in da so ta bolj udobna. Spremenili so se tudi materiali, ki so danes veliko bolj mehki in udobnejši.

Z izdelavo te raziskovalne naloge smo se spoznali z vsemi postopki raziskovanja, od prebiranja literature, terenskega dela do analize rezultatov in pisanja povzetkov. To znanje nam bo koristilo pri izdelavi prihodnjih raziskovalnih nalog.

Raziskovalna naloga nam je dala odgovore na zastavljena vprašanja. Omejili smo se samo na dve časovni obdobji, ker bi težko raziskali celotno stoletno obdobje. Zato bi v prihodnje kazalo raziskati še obdobje po drugi svetovni vojni.

12 LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

- Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja, Vprašalnice V. Ljubljana, 1976.
- Marija Makarovič: Slovenska ljudska noša. Ljubljana, Založba Centralnega zavoda za napredek gospodinjstva s sodelovanjem Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani, 1971.
- Marija Makarovič: Slovenska ljudska noša v besedi in podobi. Zvezek 8, Notranjska. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije, Cerknica: Zveza kulturnih organizacij, 1995.
- Marija Makarovič: Oblačilna kultura v Rožu. Mohorjeva družba Celovec–Ljubljana–Dunaj, Celovec, 1996.
- Marija Makarovič, Magdalena Klarer: Slovenska ljudska noša v besedi in podobi, Drugi zvezek, Slovenska Istra, Ljubljana, Zveza kulturnih organizacij Slovenije, Ljubljana, 1987.
- Anton Mrkun: Homec. Ljubljana, Kulturno društvo Jože Gostič, 1995.
- Slovenski etnološki leksikon, glavni urednik Angelos Baš, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, 2004.

- Velika ilustrirana otroška enciklopedija, uredili Marjana Honigsfeld-Adamič, prevedli in priredili Anton Brancelj et. Al., besedilo o Sloveniji Matjaž Kmecl in Peter Skoberne. Ljubljana, Mladinska knjiga, 2001.
- Rowland Warne: Oblačila: avtor besedila L. Rowland Warne, prevod Gregor Moder, Murska Sobota, Pomurska založba, zbirka Svet okrog nas, 1995.
- Janja Žagar: Oblačilna kultura delavcev v Ljubljani med prvo in drugo svetovno vojno. Založba Mladika, knjižna zbirka Iz roda v rod, Ljubljana, 1994.

USTNI VIRI (intervjuji)

- Majda Križnar, Srednje Jarše,
- Albina Podlesek, Zgornje Jarše,
- Elizabeta Škofic, Spodnje Jarše.

SLIKOVNI DOKUMENTARNI VIRI

- Sliki 1 in 2: Sestavni deli gorenjske narodne noše (arhiv Majde Križnar)
- Sliki 3 in 4: Gorenjska narodna noša, Anja v narodni noši (arhiv Anje Križnar)
- Slika 15: Otroci in učitelji jarške šole leta 1926 (arhiv Albine Podlesek)
- Slika 16-24: Deli skupinske slike iz leta 1926 (arhiv Albine Podlesek)
- Slika 25: Dekleta iz leta 1943 (arhiv Jožefe Vrtačnik)
- Slika 26: Otroci v Jaršah leta 1926 (arhiv Majde Križnar)
- Slika 27: Deklice v Jaršah leta 1943 (arhiv Majde Križnar)
- Slika 28: Učenci 9. b OŠ Rodica maja 2006 (arhiv Vilme Vrtačnik Merčun)
- Slika 29: Učenci 8. b OŠ Rodica maja 2007 (arhiv Vilme Vrtačnik Merčun)

PRILOGA – PREGLEDNICE

ANALIZA FOTOGRAFIJ IZ 2006 IN 2007

Zg. oblačila	Dekleta	Zgornja oblačila	Dečki
kratka majica	13	kratka majica	15
dolga majica	2	dolga majica	4
jopica	3	srajca	2
bolero	2		
jeans jakna	1		
bluza	1		

Sp. oblačila	Dekleta	Spodnja oblačila	Dečki
kavbojke	12	kavbojke	11
črne hlače	3	črne hlače	4
rdeče hlače	1		

Dolžina las	Dekleta	Dolžina las	Dečki
dolgi lasje	11	kratki lasje	18
kratki lasje	6	daljši lasje	3
speti dolgi lasje	1		

REZULTATI ANKETIRANJA

Zg. deli oblačil	Dekleta	Zg. deli oblačil	Dečki
majice	19	pulover	8
jopice	8	majica	8
pulover	2	kratke srajce	2
bluze	1	kratke majice	2
		jopica	4

Sp. deli oblačil	Dekleta	Sp. deli	Dečki
kavbojke	13	kavbojke	14
krila	9	kratke kavbojke	3
hlače	8	hlače	7
3/4 hlače	1		

Barve	Dekleta	Barve	Dečki
vse	4	črna	8
črna	5	bela	4
pisane	4	modra	4
roza	4	rdeča	3
rdeča	4	siva	2
modra	3	rjava	2
bela	2	oranžna	1
rumena	2	zelena	1
oranžna	1		
črtasta	1		

Nakit	Dekleta	Ne nosijo	Nakit	Dečki
uhani	14	16	da	2

zapestnice	10	20	ne	22
verižice	6	24		
prstani	3	27		
brez nakita	5	25		

Pokrivala	Dekleta	Pokrivala	Dečki
kape	4	da	4
klobuk	2	ne	20
pokrivala	7		
nič	17		

Udobnost	Dekleta	Oblačila ovirajo	Dečki
ne ovira	13	ne	16
zelo praktična	6	praktična	2
udobna	4	udobna	2
praktična	2	ovirajo hlače	1
različno	1	ni ogd.	3
zelo udobna	1		
niso praktična	1		
ovira	1		
ne ve	1		

Običajna pričeska	Dekleta	Običajna pričeska	Dečki
dolgi, spuščeni	11	kratki lasje	8
kratki, napihnjeni	1	dolgi lasje	5
dolgi speti	4	različno	2
dolgi speti v čop	2	srednje dolgi	2
dolgi speti v kito	1	ježek	2
kratki	3	ni odg.	2
kratki skodrani	1	blond pramena	1
srednje dolgi skodrani	1	naželejani	1
spuščeni ali speti	3	malo daljši	1
srednje dolgi	1		
kratki, nepočesani	2		

Za pričesko skrbi	Dekleta	Za pričesko skrbi	Dečki
sama, frizer striže	12	frizer	10
frizerka	9	mami	5
sama	3	sam	3
teta, mami, frizer	1	domači	2
sama, mami striže	1	sam in frizer	1
sama, mama, frizer	1	sam, mami, frizer	1
babica, frizer	1	ni odg.	2
mami	1		
babica, mami, frizer	1		

Razlikovanje	Dekleta	Razlikovanje	Dečki
da	11	da	16
ne	19	ne	6
		ni odg.	2

Poletna obutev	Dekleta	Poletna obutev	Dečki
----------------	---------	----------------	-------

sandali	6	superge	9
supergi	4	sandali	9
japonke	4	skejtarke	3
natikači	3	japonke	3
balerinke	1		
škornje	1		

Priložnosti za šolsko obleko	Dekleta	Priložnosti	Dečki
nakupovanje	8	za vse	6
prireditve	8	za obiske	4
skoraj vse	6	za zabave	4
samo za šolo	3	za pohode	3
zdravnik	2	za koncerte	2
popoldanske dejavnosti	2	za doma	2
sprehodi	1	za na lepše	2
		za nikamor	1

Kdo skrbi	Dekleta	Kdo skrbi	Dečki
mami oz. pralni stroj	19	mami	17
pralni stroj	8	starši	2
jaz sama	6	ni odg.	5
čistilka	3		
oči	1		
starši	1		

Število oblek	Dekleta	Število oblek	Dečki
veliko	16	zelo veliko	2
nekaj	5	veliko	6
pet	2	6 do 8	1
sedem	1	3 do 5	3
tri	1	ne veliko	1
pol omare	1	ne vem	4
ne vem	2	vse boljše	1
ni odg.	2	ni odg.	6

Obdobje	Dekleta	Obdobje	Dečki
3 mes.	1	do pol leta	1
1 leto	3	1 leto	6
1-2 leti	1	1 do 2 leti	0
2 leti	2	2 leti	7
2-3 leta	3	2 do 3 leta	0
odvisno	16	3 leta	7
ni odg.	4	odvisno	3

Pogled v ogledalo	Dekleta	Dečki
da	26	8
ne	4	16

Barve	Dekleta	Barve	Dečki
-------	---------	-------	-------

več	19	modra	12
črna	5	bela	4
roza	3	črna	3
modra	1	rdeča	1
vijolična	1	zelena	1
svetla	1	oranžna	1
		rumena	1
		rjava	1

Najljubša obleka	Dekleta	Najljubša obleka	Dečki
kavbojke, majica	10	kavbojke	14
vse	4	hlače	6
hlače, majica	4	kompleti	4
kavbojke, jopica	3	srajce	10
kavbojke, pulover	1	majice	12
ne ve, ni odg.	3	pulover	2

Nenavadno oblečeni	Dekleta	Dečki
da	11	10
ne	19	14

Se preoblečejo	Dekleta	Dečki
da	15	9
ne	14	14
ni odg.	1	1

Obleka doma	Dekleta	Obleka doma	Dečki
trenirka	23	trenirka	10
kot v šoli	4	kavbojke, majica	5
stara obleka	3	stara oblačila	2
		kratke hlače, majica	3
		šolska obleka	2
		srajca	1
		vse	1

Obleka za spanje	Dekleta	Obleka za spanje	Dečki
pižama	27	pižama	20
dolga majica, hlače	1	brez obleke	2
spodnjice, majica	1	kratka majica	1
spalna srajca	1	ni odg.	1

Prvo obhajilo	Dekleta	Posebna obleka	Dečki
posebna obleka	18	da	10
ne hodim v cerkev	12	ne	14

Barva svečane obleke	Dekleta	Dolžina	Dekleta
bela	14	dolga	9
roza	1	srednje dolga	1
bež	1	ni odg.	8
rumenkasta	1		

zelenkasta	1
------------	---

Obleko so dobile	Dekleta	Obleko so še nosile	Dekleta
v trgovini	7	da	18
naredila šivilja	3	ne	1
sposojena	2	ni odg.	10
naredila mami	2		
ne vem	5		
ni odg.	11		

Ponošeno obleko	Dekleta	Ponošeno obleko	Dečki
podarimo	17	podarimo	11
vržemo stran	4	vržemo stran	6
hranimo	4	hranimo	3
posodimo	1	nosi mlajši brat	1
nosi mlajša sestra	2	ni odg.	3
odvisno	2		
predelam	1		